

JUNGTINIŲ TAUTŲ KONVENCIJOS PRIEŠ KORUPCIJĄ ĮGYVENDINIMO PERŽIŪROS PARALELINĖ ATASKAITA:

LIETUVA

2011

„Transparency International“ Lietuvos skyrius (TILS) parengė ir pristato paralelinę Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo peržiūros ataskaitą. Šios ataskaitos tikslas – pateikti nepriklausomą alternatyvą oficialiajai valstybės ataskaitai, iš šalies įvertinti galimus JTKPK įgyvendinimo trūkumus bei atkreipti visuomenės ir ekspertų dėmesį į pagrindines teisinio reglamentavimo ir praktines problemas.

Apie ataskaitos autorių

“Transparency International” Lietuvos skyrius (TILS) yra dalis pasaulinės pilietinės organizacijos, pirmaujančios antikorupecinėje veikloje.

TILS yra ne pelno siekianti nepolitinė organizacija, analizuojanti korupcijos reiškinių, skatinanti pilietines antikorupecines iniciatyvas bei informuojanti visuomenę apie antikorupecines veiklas Lietuvoje.

www.transparency.lt

Apie paralelinės ataskaitos tikslą ir procesą

Nuo 2006 m. gruodžio mėn., kai Lietuva ratifikavo JT Konvenciją prieš korupciją (JTKPK), šalyje buvo įgyvendinta daug antikorupecinių priemonių. Tačiau korupcija tebėra skausminga visuomenės problema: pagal 2010 m. Pasaulinį korupcijos barometrą, net 63 proc. Lietuvos respondentų teigia, kad korupcijos lygis per pastaruosius trejus metus išaugo, o tai – tik vienas iš daugelio nerimą keliančių rodiklių.

Paralelinė JT Konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo peržiūros ataskaita suteikia galimybę iš šalies pažvelgti į nacionalinės Vyriausybės vykdomą JTKPK įgyvendinimo procesą. Pagrindiniai TILS tikslai šiame procese buvo trys: prisijungti prie tęstinės apžvalgos proceso, pateikti paralelią (keletu aspektų - alternatyvią) ataskaitą greta valstybės rengiamos ataskaitos ir tokiu būdu išryškinti tuos korupcijos kriminalizavimo ir baudžiamumo klausimus, kurie Lietuvoje vis dar yra probleminiai. Tuo pat metu, šis procesas galėtų prisidėti prie diskusijų su viešuoju sektoriumi bei kitomis suinteresuotomis šalimis paskatinimo ir išryškinti keletą klausimų, į kuriuos būtina kreipti dėmesį ir ieškoti sprendimų.

Turinys

Santrauka	4
Priedas: bylų statistika	8
15 straipsnis. Šalies valstybės pareigūnų kyšininkavimas	11
16 straipsnis. Užsienio valstybės pareigūnų ir viešųjų tarptautinių organizacijų pareigūnų kyšininkavimas	14
17 straipsnis. Valstybės pareigūno vykdomas turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitas naudojimas ne pagal paskirtį	15
20 straipsnis. Neteisėtas praturtėjimas	17
23 straipsnis. Nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimas	19
26 straipsnis. Juridinių asmenų atsakomybė	25
29 straipsnis. Senatis	29
31 straipsnis. Įšaldymas, areštas ir konfiskavimas	32
32 straipsnis. Liudytojų, ekspertų ir nukentėjusiųjų apsauga	36
33 straipsnis. Informatorių apsauga	39
35 straipsnis. Žalos atlyginimas	41
40 straipsnis. Banko paslaptis	43
42 straipsnis. Jurisdikcija	45
46 straipsnis. Tarpusavio teisinė pagalba	48

Santrauka

Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją (JTKPK) buvo priimta 2003 m. spalio 31 d. Generalinėje Asamblėjoje rezoliucija Nr. 58/4.

2009 m. lapkritį trečioji JT Konvencijos prieš korupciją šalių narių konferencija savo rezoliucijoje Nr.3/1 patvirtino JTKPK įgyvendinimo priežiūros mechanizmo nuostatus ir pagal šių nuostatų 42 straipsnį įsteigė tarpvyriausybines šalių narių įgyvendinimo priežiūros grupę (JPG), veikiančią vadovaujant Konferencijai ir jai atskaitingą. Peržiūros mechanizmą įsteigiančioje rezoliucijoje vyriausybės raginamos į savęs vertinimo procesą įtraukti šalies pilietinę visuomenę ir privataus sektoriaus atstovus, tačiau paliekama pačioms vyriausybėms spręsti, ar jos leis vykti vizitui šalyje ir ar šiame vizite leis dalyvauti pilietinės visuomenės bei privataus sektoriaus atstovams. 2010 m. JPG pirmą kartą susirinko Vienoje ir patvirtino gaires vyriausybių ekspertams bei sekretariatui, kuriose tokios pasirinkimo galimybės jau nebuvo minimos. Taip pat buvo atrinktos valstybės, kuriose kiekvienais pirmojo penkerių metų peržiūros etapo metais bus atliekama įgyvendinimo peržiūra. **Lietuva ratifikavo JT Konvenciją prieš korupciją 2006 m. gegužės 12 d. Ji tapo šalimi, kurioje peržiūra bus atliekama pirmaisiais šio sukurto peržiūros ciklo metais.**

Lietuvoje už Konvencijos įgyvendinimo peržiūros procesą atsakinga Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. Ministerija teigia, kad ketina pavišinti parengtą savęs vertinimo ataskaitą, tačiau kol kas pati ataskaita nėra paskelbta. Lietuvos ekspertai jau lankėsi Ispanijoje, šiuo metu derinami vizitai iš Rusijos ir Egipto, numatyti šių metų rugsėjį.

Pilietinės visuomenės įtraukimas į JTKPK įgyvendinimo peržiūros procesą laikomas ypatingai svarbiu skaidrumui ir atskaitomybei užtikrinti. Todėl pilietinė visuomenė visame pasaulyje įvairiomis formomis aktyviai dalyvauja šiame procese. „*Transparency International*“ JT Demokratijos fondo finansuojamo projekto, skirto sustiprinti pilietinės visuomenės vaidmenį korupcijos stebėsenos procese, rėmuose pilietinės visuomenės organizacijoms, dalyvaujančioms JT Konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo peržiūros stebėsenos veikloje, pasiūlė nedideles sumas paramai, siekdama padengti dalį paralelinių ataskaitų rengimo kaštų. **Lietuvoje tokią paramą analizei atlikti ir paralelinei įgyvendinimo peržiūros ataskaitai parengti gavo TILS.**

Šioje TILS parengtoje paralelinėje įgyvendinimo peržiūros ataskaitoje analizuojama atitiktis tarp nacionalinės teisinės sistemos ir JTKPK, daugiausiai dėmesio skiriant galimoms spragoms tiek teisės aktuose, tiek praktikoje. Iš viso buvo peržiūrėta 14 Konvencijos straipsnių:

- 15 straipsnis. Šalies valstybės pareigūnų kyšininkavimas
- 16 straipsnis. Užsienio valstybės pareigūnų ir viešųjų tarptautinių organizacijų pareigūnų kyšininkavimas
- 17 straipsnis. Valstybės pareigūno vykdomas turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitas naudojimas ne pagal paskirtį
- 20 straipsnis. Neteisėtas praturtėjimas
- 23 straipsnis. Nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimas
- 26 straipsnis. Juridinių asmanų atsakomybė
- 29 straipsnis. Senatis
- 31 straipsnis. Įšaldymas, areštas ir konfiskavimas
- 32 straipsnis. Liudytojų, ekspertų ir nukentėjusiųjų apsauga
- 33 straipsnis. Informatorių apsauga
- 35 straipsnis. Žalos atlyginimas

40 straipsnis. Banko paslaptis
42 straipsnis. Jurisdikcija
46 straipsnis. Tarpusavio teisinė pagalba

Analizė atskleidė, kad nacionalinis teisinis JTKPK įgyvendinimui skirtas reglamentavimas Lietuvoje yra tinkamas, nors vis dar egzistuoja keletas nerimą keliančių aspektų.

15 straipsnis. Šalies valstybės pareigūnų kyšininkavimas. Ši nuostata iš esmės tinkamai suderinta su nacionaline teise, ją įgyvendina keletas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - BK) nuostatų. Tačiau BK nėra apibūdinamas kyšininkavimo pobūdis ar jo apibrėžtis. Todėl nėra aišku, ar „kyšis“ apima visas pinigines ir nepinigas (materialines ir nematerialines) nepagrįsto atlygio formas, o tai sukuria neaiškią teisinę situaciją.¹ Be to, nėra atskiro korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžimo. Nors valstybės pareigūnai teigia, jog kyšininkavimas privačiame sektoriuje būtų laikomas nusikalstamu remiantis tomis pačiomis nuostatomis kaip ir valstybės pareigūnų kyšininkavimo atveju, tačiau atrodo, kad kyšio davimas asmenims, kuriems patikėtos galios, bet ne pareigos, ir svarbiausia, kyšininkavimas tarp dviejų privačių įmonių nepatektų į dabartinių teisės aktų taikymo sritį.

16 straipsnis. Užsienio valstybės pareigūnų ir viešųjų tarptautinių organizacijų pareigūnų kyšininkavimas. Šiuo metu nėra nei vienos bylos, susijusios su užsienio valstybės pareigūnų kyšininkavimu, todėl sunku pasakyti, ar tokių atvejų reglamentavimas problemiškas arba ar šalies teisėsaugos pajėgumai pakankami. Lieka neaišku, kaip BK nuostatose, reglamentuojančiose šį straipsnį, vartojamas terminas „atitinkami įgaliojimai“ būtų aiškinamas ir taikomas praktikoje, t. y. kokias pareigas, galias ir kt. jis apimtų.

17 straipsnis. Valstybės pareigūno vykdomas turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitas naudojimas ne pagal paskirtį. BK teigiama, kad asmeniui patikėto ar jo žinioje buvusio svetimo turto arba interesų neteisėtas pasisavinimas ir iššvaistymas yra nusikalstamos veikos pagal du skirtingus straipsnius. Nuostatos pilnai atitinka JTKPK.

20 straipsnis. Neteisėtas praturtėjimas. Neteisėtas praturtėjimas Lietuvoje buvo kriminalizuotas 2010 m. gruodžio 2 d. BK 189¹ straipsniu. Dėl to, kad šis reglamentavimas dar visiškai naujas, neįmanoma tiksliai apibūdinti problemų, kurias šio straipsnio įgyvendinimas gali sukelti praktikoje – kol kas jis buvo taikytas tik vieną kartą. Tačiau analizė atskleidė keletą galimų rizikos faktorių. Straipsnio formuluotė teisėsaugos pareigūnams palieka labai plačią veiksmų diskreciją, o tokiais atvejais visada iškyla didesnė piktnaudžiavimo pareigomis rizika. Be to, atrodo, kad įrodymų našta atiteks kaltinamajam, t. y. kaltinamasis turės įrodyti esantis/i nekaltas/a, tad kyla rizika, kad asmuo nepajėgs veiksmingai pasirūpinti teisine gynyba dėl lėšų stygiaus, prarastų dokumentų ir kt. Neteisėtas praturtėjimas kriminalizuotas daug plačiau nei Konvencijoje: Konvencija apima tik „valstybės pareigūnus“, o Lietuvos BK formuluotė formaliai apima visus asmenis.

23 straipsnis. Nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimas. Plati pinigų plovimo apibrėžtis Lietuvos teisėje užtikrina, kad Lietuvoje nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimas laikomas nusikalstama veika, kaip to ir reikalaujama pagal JT Konvenciją prieš korupciją. Plati apibrėžties taikymo sritis atsispindi ir praktikoje. Visgi galima kelti klausimą dėl iš nusikalstamos veikos įgytų netiesioginių pajamų. Neseniai buvo parengtas šiam klausimui skirtas BK pataisų projektas (projekto numeris 10-3638-03). Tačiau, „Teismų praktikos konfiskavimo srityje apžvalgoje“ („Teismų praktika“, Nr. 32, 2010), Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad nors teismai paprastai konfiskuoja tik tiesiogiai iš nusikalstamos veikos gautas pajamas, netiesiogiai įgytas ekonominės vertės turtas, pinigai ar kita nuosavybė tokiais atvejais taip pat gali būti konfiskuojamos. Šių teisinių nuostatų įgyvendinimas praktikoje gali būti sudėtingas, kadangi BK 189 str. 1 dalyje (viename iš 23 straipsnį įgyvendinančių straipsnių) nurodomas pažeidimas yra nesunkus nusikaltimas, todėl būtų negalima taikyti dalies operatyvinių priemonių tyrimo metu. Taip pat verta pastebėti, kad, remiantis BK, baustinas tik rengimasis įvykdyti sunkų arba labai sunkų nusikaltimą. Todėl atsakyti

¹ Teisėkūros pakeitimų atnaujinimas. Rengiant šią ataskaitą, 2011 06 11 buvo priimti Baudžiamojo kodekso pakeitimai. Pakeitimais BK 230 straipsnis buvo papildytas 4 dalimi, apibrėžiančia kyšio pobūdį ir numatančia, kad kyšis apima visas pinigines ir nepinigas nepagrįsto atlygio formas (Nr. XI-1472, 21-06-2011).

gali tik asmuo, rengęsis įvykdyti BK 216 str. (apimančiame tik dalį 12 str.) numatytą nusizengimą (ne BK 189 str.).

26 straipsnis. Juridinių asmenų atsakomybė. Nors juridinių asmenų atsakomybę ir reglamentuoja nacionalinė teisė, atlikta praktikos analizė atskleidė, kad dažniausiai juridiniams asmenims taikomos sankcijos yra baudos, ir palyginti mažos, kadangi teismai linkę atsižvelgti į daug paskiriamą baudą galinčių sumažinti veiksmų.

29 straipsnis. Senatės. Trumpi senatės terminai, kurie buvo numatyti BK iki 2010 m. birželio 29 d. pakeitimų, sudarė esminę kliūtį patraukimui baudžiamajon atsakomybėn. Seime 2010 m. birželio 15 d. buvo priimti BK 95 str. pakeitimai, naujai reglamentuojantys senatės terminą, po kurių senatės terminų taikymas iš esmės nebekelia sunkumų veiksmingam antikorupcinių įstatymų įgyvendinimui.

31 straipsnis. Išaldymas, areštas ir konfiskavimas. Šis straipsnis į nacionalinę teisę perkeltas BK ir Baudžiamojo proceso kodekse. BK numato nuostatas dėl konfiskavimo, o 2010 m. gruodžio mėn. įsigaliojo ir nauja BK pataisa - buvo įtrauktas 72 str.³ „Išplėstinis turto konfiskavimas“. Jame numatoma, kad išplėstinis konfiskavimas yra kaltininko turto ar turto dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, konfiskavimas. Tai reiškia, kad įrodymų, jog tariamai nusikalstamu būdu įgytos pajamos iš tiesų buvo gautos iš teisėtų šaltinių, našta perkeliama atsakovui (JTKPK neprivaloma nuostata). Baudžiamojo proceso kodekse (BPK) numatoma, kad tais atvejais, kai galimas konfiskavimas ar išplėstinis konfiskavimas, kaip „išaldymo“ nuostata gali būti taikomas laikinas nuosavybės teisių apribojimas. Tačiau, nors teisinis reglamentavimas atrodo pakankamas, pasak Prezidentės patarėjo, praktinių situacijų prieš priimant pataisas analizė atskleidė, kad 2010 m. konfiskavimas buvo pritaikytas tik 1% visų apkaltinamųjų nuosprendžių atveju. Kadangi bendrosios konfiskavimą reglamentuojančios teisinės nuostatos egzistuoja jau ilgai ir iki šiol buvo taikomos taip retai, lieka neaišku, ar įvedus naujas normas, situacija savaime pasikeis.

32 straipsnis. Liudytojų, ekspertų ir nukentėjusiųjų apsauga. Specialių nuostatų apsaugoti liudytojams, ekspertams ir nukentėjusiems asmenims korupciniais atvejais Lietuvoje nėra, apsaugos sistema bendra visai baudžiamosios teisės sistemai. Atrodo, kad liudytojų, ekspertų (įskaitant specialistus) ir nukentėjusiųjų apsaugos sistema Lietuvos Respublikoje pakankama. Praktikoje potencialią riziką galima įžvelgti kalbant apie patį apsaugos suteikimą. Remiantis BPK, liudytojai turi teisę prašyti apsaugos teisine tvarka. Anonimiškumą gali garantuoti prokuroras arba ikiteisminio tyrimo pareigūnai, esant teisiniam pagrindui šį institutą taikyti. Teisiniais pagrindais laikoma: tiesioginė grėsmė nukentėjusiojo, liudytojo arba jų šeimos narių arba artimų giminaičių gyvybei, sveikatai, laisvei ar turtui, pareigoms, verslui ar kitiems teisėtiems interesams; liudijimo svarba baudžiamajam procesui; baudžiamojo proceso, kuriame dalyvauja nukentėjusysis ar liudytojas, sąsaja su labai sunkiu, sunkiu arba apysunkiu nusikaltimu. Reikia pabrėžti, kad anonimiškumas gali būti taikomas tik esant visoms trimis aplinkybėms. Neformalių diskusijų su teisėsaugos pareigūnais metu paaiškėjo, kad ypatingai sunku įrodyti visų šių teisinių aplinkybių, ypač tiesioginės grėsmės, buvimą. Be to, gali būti sudėtinga tam tikrą informaciją įrodyti esant svarbią pačiam baudžiamajam procesui: liudytojo statuso suteikimo ir anonimiškumo priemonių taikymo klausimas dažniausiai iškyla dar ikiteisminio tyrimo metu. Reikia pastebėti, kad anonimiškumas nukentėjusiesiems ir liudytojams gali būti suteikiamas tik labai sunkių, sunkių ir apysunkių nusikaltimų atveju. Todėl, pavyzdžiui, tarpininko papirkimo ar kyšio ėmimo atveju nebūtų galima taikyti anonimiškumo. 2010 m. rugsėjo mėn. Lietuvos Respublikos Prezidentė inicijavo įstatymo pataisas, skirtas pritaikyti anonimiškumą pranešimo apie korupciją atvejais ir 2010 m. gruodžio mėn. BPK buvo papildytas 199 str.¹, įvedusia „dalinio anonimiškumo“ institutą. Greta anonimiškumo, Lietuvos teisinė sistema numato ir keletą kitų apsaugos priemonių.

33 straipsnis. Informatorių apsauga. Nei esamos teisės nuostatos, nei įvairių pranešimo kanalų saugikliai praktikoje negarantuoja pakankamos apsaugos pranešėjams.

35 straipsnis. Žalos atlyginimas. Žalos atlyginimui skirtos nacionalinės teisės nuostatos atrodo pakankamos ir deramai įgyvendinančios JTKPK nuostatas.

40 straipsnis. Banko paslaptis. Banko paslaptį reglamentuojančios nuostatos Lietuvoje esminių kliūčių baudžiamųjų pažeidimų tyrimams nesudaro: nacionalinėje teisėje numatomas veiksmingas mechanizmas, leidžiantis kompetentingoms institucijoms gauti prieigą prie aktualios informacijos tam tikromis aplinkybėmis, net kai tokia informacija laikoma banko paslaptimi.

42 straipsnis. Jurisdikcija. Nors jurisdikcijos reglamentavimas Lietuvoje nėra esminis probleminis klausimas, kaip pastebi Goranas Klemenčikas, „pasyvus užsienio valstybės ir tarptautinių organizacijų pareigūnų kyšininkavimas nėra pripažįstamas nusikalstamu, jei pareigūnas nėra tuo pat metu ir Lietuvos pilietis ir jei kyšininkavimo aktas vyksta už Lietuvos teritorijos ribų.“ Tačiau reikia pastebėti, kad nors užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų pareigūnai tokiais atvejais negali būti baudžiami pagal Lietuvos BK, tai savaime nereiškia, kad jie nebus baudžiami pagal savo valstybės teisę. Be to, aktyvaus kyšininkavimo atvejais Lietuvos BK būtų taikomas Lietuvos piliečiams, papirkusiems tokius valstybės pareigūnus, bet tik tais atvejais, kai aktyvus kyšininkavimas laikomas nusikalstamu toje valstybėje, kur buvo įvykdytas.²

46 straipsnis. Tarpusavio teisinė pagalba. Konvencijos 46 str. įgyvendinimas nacionalinėje teisėje esminių problemų nekelia.

² Rengiant šią analizę, įsigaliojo BK pakeitimai (21-06-2011, No. XI-1472) ir kyšininkavimas, prekyba įtaka ir papirkimas buvo įtraukti į BK 7 str. pateikiamą sąrašą. Todėl už šiuos nusikaltimus dabar gali būti baudžiama pagal universalųjį jurisdikcijos principą.

1 priedas: 2 lentelė: Bylų statistika³

	Užregistruota nusikalstamų veikų (tiriama ir baigta)	Susitari mu pasibai gę	Apkalti namieji teismo nuospr endžiai	Išteisin ta	Nutra ukta bylų	Tebesitęsiančios bylos
Užsienio valstybių pareigūnų kyšininkavimas (16 straipsnis) (apima Baudžiamojo kodekso 225 ir 227 str.)	<p>2008 m. užregistruotų nusikalstamų veikų pagal 225 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 65;</p> <p>2009 m. – 106;</p> <p>2010 m. – 100.</p> <p>2008 m. užregistruotų nusikalstamų veikų pagal 227 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 303;</p> <p>2009 m. – 384;</p> <p>2010 m. – 449.</p> <p>Bendras užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius per paskutinius 3 metus: 1407</p>					<p>Iki 2008 m. pabaigos tebesitęsiančių bylų pagal 225 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 19;</p> <p>2009 m. – 22;</p> <p>2010 m. – 25.</p> <p>Iki 2008 m. pabaigos tebesitęsiančių bylų pagal 227 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 37;</p> <p>2009 m. – 36;</p> <p>2010 m. – 45.</p> <p>Bendras besitęsiančių bylų skaičius iki 2008 m. pabaigos – 56;</p> <p>2009 m. - 58;</p> <p>2010 m. – 70.</p>
Šalies valstybės pareigūnų kyšininkavimas (pasyvus) (15 (b) straipsnis) Baudžiamojo kodekso 225 str.	<p>2008 m. užregistruotų nusikalstamų veikų pagal 225 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 65,</p> <p>2009 m. – 106,</p> <p>2010 m. – 100.</p> <p>Bendras užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius per paskutinius 3 metus: 271</p>					<p>Iki 2008 m. pabaigos tebesitęsiančių bylų pagal 225 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 19;</p> <p>2009 m. – 22;</p> <p>2010 m. – 25.</p>
Šalies valstybės pareigūnų kyšininkavimas (aktyvus)	<p>2008 m. užregistruotų nusikalstamų veikų pagal 227 str. (Lietuvos Respublikos</p>					<p>Iki 2008 m. pabaigos tebesitęsiančių bylų pagal</p>

³ Duomenų bazės yra viešai prieinamos Nacionalinės teismų administracijos tinklalapyje: <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>. Visa bylų medžiaga yra prieinama per paieškos sistemą LITEKO, prieiga per http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska_sena/?item=help

<p>(15 (a) straipsnis)</p> <p>Baudžiamojo kodekso 227 str.</p>	<p>baudžiamasis kodeksas) buvo 303,</p> <p>2009 m. – 384,</p> <p>2010 m. – 449.</p> <p>Bendras užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius per paskutinius 3 metus: 1136</p>					<p>227 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 37,</p> <p>2009 m. – 36,</p> <p>2010 m. – 45.</p>
<p>Valstybės pareigūno vykdomas turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitas naudojimas ne pagal paskirtį</p> <p>(17 straipsnis)</p> <p>Baudžiamojo kodekso 183 ir 184 str.</p>	<p>2008 m. užregistruotų nusikalstamų veikų pagal 183 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 751,</p> <p>2009 m. – 821,</p> <p>2010 m. – 811;</p> <p>2008 m. užregistruotų nusikalstamų veikų pagal 184 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 99,</p> <p>2009 m. – 220,</p> <p>2010 m. – 236.</p> <p>Bendras užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius per paskutinius 3 metus: 2938</p>					<p>Iki 2008 m. pabaigos tebesitęsiančių bylų pagal 183 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 95,</p> <p>2009 m. – 106,</p> <p>2010 m. – 127.</p> <p>Iki 2008 m. pabaigos tebesitęsiančių bylų pagal 184 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 29,</p> <p>2009 m. – 31,</p> <p>2010 m. – 56.</p>
<p>Neteisėtas praturtėjimas</p> <p>(20 straipsnis)</p> <p>Baudžiamojo kodekso 189⁽¹⁾ str. – priimtas 2010 m. gruodžio mėn.</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
<p>Korupcinio pobūdžio pinigų plovimas</p> <p>(23 straipsnis)</p> <p><i>Lietuvos teisės aktuose nėra skiriamas korupcinio ir nekorupcinio pobūdžio pinigų</i></p>	<p>2008 m. užregistruotų nusikalstamų veikų pagal 216 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 10,</p> <p>2009 m. – 13,</p> <p>2010 m. – 37.</p>					<p>Iki 2008 m. pabaigos tebesitęsiančių bylų pagal 216 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas) buvo 4,</p>

<i>plovimas.</i>						2009 m. – 3, 2010 m. – 13.
Baudžiamojo kodekso 216 str.						

15 straipsnis. Nacionalinių valstybės pareigūnų kyšininkavimas

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju pažeidimu būtų laikomi šie tyčiniai veiksmai:

- a) pažadas, siūlymas ar davimas valstybės pareigūnui tiesiogiai ar netiesiogiai bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui ar subjektui už jo veikimą ar neveikimą vykdant savo oficialias pareigas;
- b) valstybės pareigūno tiesioginis ar netiesioginis prašymas arba priėmimas bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui ar subjektui už jo veikimą arba neveikimą vykdant savo oficialias pareigas.

Šią nuostatą įgyvendina keletas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - BK) nuostatų. BK nusikalstamu laikomas pasyvus ir aktyvus kyšininkavimas (225 ir 227 str.).

Pasyvus valstybės pareigūnų kyšininkavimas kriminalizuotas BK 225 straipsnyje. Jame įvardijamos skirtingos šio nusikaltimo formos: 1) kyšininkavimas už teisėtą veikimą ar neveikimą (1 dalis), 2) kyšininkavimas su sunkinančiomis aplinkybėmis už neteisėtą veikimą arba neveikimą (2 dalis), 3) didelės vertės kyšininkavimas (tiek už teisėtą, tiek neteisėtą veikimą) (3 dalis), 4) smulkus kyšininkavimas (tiek už teisėtą, tiek neteisėtą veikimą) (4 dalis).

Aktyvus valstybės tarnautojų kyšininkavimas laikomas nusikalstamu pagal Baudžiamojo kodekso (toliau - BK) 227 straipsnį „Papirkimas“. Šiame aktyviam kyšininkavimui skirtame straipsnyje nurodomos įvairios nusikaltimo formos: (1) kyšininkavimas teisėtam veikimui arba neveikimui (1 dalis), (2) kyšininkavimas su apsunkinančiomis aplinkybėmis (2 dalis) (a) už neteisėtą veikimą arba (b) įskaitant didelį kyšį; ir (3) smulkus kyšininkavimas (3 dalis). Be to, 227 straipsnyje įtvirtintas vadinamasis „veiksmingo gailėjimosi“ institutas.

Trečiojo Lietuvos vertinimo etapo metu (Greco Eval III Rep (2008) 10 E Theme I), GRECO ekspertai išreiškė apgailėstą, kad pagal šį straipsnį privalomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, todėl dalinės baudžiamosios atsakomybės taikymas tampa neįmanomas. Be to, dabartinė šios nuostatos formuluotė apima visus kyšio davėjo veiksmus. Buvo išreikštas susirūpinimas dėl to, kaip vystysis praktika šioje srityje.

Dabartinis teisinis reglamentavimas kelia susirūpinimą ir vietos teisės praktikams. Pirmiausia, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės siejamas tik su formaliomis sąlygomis, todėl laikotarpis yra neapibrėžtas: asmuo gali suskubti pranešti teisėsaugos institucijai iki pranešimo apie įtarimą jam įteikimo jau žinodamas, kad pranešimo apie įtarimą įteikimo procedūra yra prasidėjusi. Be to, nėra teisinio reikalavimo asmeniui pranešti teisėsaugos institucijai savo noru, t.y. dar nežinant, kad teisėsaugos pareigūnai jau turi operatyvinės medžiagos prieš jį.

Dalis šių klausimų turbūt būtų išspręsti įsigaliojus dabartiniam įstatymo, keičiančio BK, projektui (projekto nr. 10-3638-03). Šiame naujajame projekte numatomas reikalavimas, kad asmuo turėtų pranešti teisėsaugos institucijoms savanoriškai, o tai preliminariai sumažintų piktnaudžiavimo pareigomis riziką. Laiko terminas, iki kada asmuo galėtų savanoriškai pranešti teisėsaugos institucijai, būtų siejamas su pripažinimu įtariamuoju, o ne pranešimo apie įtarimą įteikimu (o tai reiškia tik asmens informavimą apie jam (jai) suteiktą statusą ir su tuo susijusias jo (jos) teises). Tai pašalintų galimybę asmeniui, anksčiau neketinusiui pranešti, suskubti ir pranešti teisėsaugos institucijai prieš faktinį

pranešimo apie įtarimą įteikimą.⁴

Kaip nurodyta aukščiau, BK 225 ir 227 straipsniuose skiriamas veikimas nuo neveikimo, kuris gali būti teisėtas arba neteisėtas; tais atvejais, kai pažeidžiama valstybės pareigūno pareiga, taikomos griežtesnės sankcijos, nei teisėto veikimo arba neveikimo atvejais.

Pasyvus ir aktyvus kyšininkavimas privačiame sektoriuje laikomas nusikalstamu pagal tas pačias nuostatas kaip ir valstybės tarnautojų kyšininkavimas (BK teigiama „valstybės tarnautojo arba „jam prilyginto asmens““), o tai nuolat kritikuojama.

Tokia plati valstybės tarnautojų ir jiems prilygintų asmenų apibrėžtis dažnai suprantama kaip netikslė. Formuliuotė „viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą“ yra klaidinanti, ypač todėl, kad tokios apibrėžties pataisytame Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme nėra. Be to, pagal šį straipsnį teisėjai būtų traukiami baudžiamojon atsakomybėn kaip viešojo administravimo valstybės tarnautojai, tuo tarpu Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime teigiama, kad „teisėjas pagal jo atliekamas pareigas negali būti priskirtas prie valstybės tarnautojų“.

Naujai pasiūlyti BK pakeitimai (projekto nr. 10-3638-03) galbūt išspręstų dalį šių klausimų (frazė „viešasis administravimas“ panaikinama, straipsnis keičiamas taip, kad galėtų būti taikomas ir teisėjams), tačiau tai išspręstų tik dalį didesnės problemos.⁵ Pagrindinis su korupcija privačiame sektoriuje susijęs klausimas lieka aktualus. Atskiras/i tikslinis/iai straipsnis/iai teisinį reglamentavimą paverstų aiškesniu, taip būtų griežtai įtvirtintas korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų privačiame sektoriuje kriminalizavimas.

Kadangi Lietuvoje nėra buvę atvejų, kad asmuo būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą privačiame sektoriuje, sunku pasakyti, kiek aukščiau minėtas bendrųjų nuostatų taikymo ir sąvokų interpretavimo mechanizmas būtų veiksmingas praktikoje. Aišku, kad, pavyzdžiui, kyšininkavimas tarp dviejų privačių įmonių nepatektų į dabartinių teisės aktų taikymo sritį. Būtent tai pastebėjo ir GRECO ekspertai.

Lietuvos Baudžiamajame kodekse (BK) nėra pateikiamas nei kyšio pobūdis, nei apibrėžtis; bendrasis terminas „papirkti“ vartojamas visuose susijusiuose straipsniuose: 225, 226, 227. Todėl nėra aišku, ar „kyšis“ apima visas pinigines ir nepinigas (materialines ir nematerialines) nepagrįsto atlygio formas, o tai sukuria neaiškią teisinę situaciją. Nors teismai interpretuoja kyšio apibrėžtį kaip apimančią įvairias nepinigas nepagrįsto atlygio formas, ikiteisminio tyrimo pareigūnai pripažįsta, kad būtų daug lengviau vertinti pažeidimus, jei BK 225 str. (arba 230 str., kur aiškinamos visos skyriuje vartojamos apibrėžtys) būtų pateikiama aiškesnis išaiškinimas dėl to, kas yra „kyšis“. Trečiojo Lietuvos vertinimo etapo ataskaitoje (Greco Eval III Rep (2008) 10 E Theme I) Greco ekspertai rekomendavo Lietuvai išplėsti kyšininkavimo apibrėžtį taip, kad ji apimtų visas naudos rūšis ir sutaptų su „bet kokio nepagrįsto atlygio“ apibrėžtimi, pateikiama Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos (1999 01 27).

Parengus Lietuvos baudžiamojo kodekso pakeitimų projektą (Žin., 2000, Nr. 89-2741, paskutiniai pakeitimai Žin., 2010, Nr. 145-7439) greta kitų pasiūlymų, buvo įtrauktas ir

⁴ Rengiant šią analizę, šie pakeitimai (2011-06-21, Nr. XI-1472), keičiantys atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas, įsigaliojo.

⁵ Rengiant šią analizę, šie pakeitimai įsigaliojo (2001-06-21, Nr. XI-1472).

pasiūlymas dėl kyšio apibrėžties (projektas 10-3638-03).⁶

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atliktoje „Teismų bausmių skyrimo praktikos kyšininkavimo, kyšio ėmimo ir piktnaudžiavimo galiomis atveju apžvalgoje“⁷ buvo išsamiai išnagrinėta bausmių skyrimo praktika. Joje buvo įvardyti keli praktikos trūkumai, pavyzdžiui, nenuosekli atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės praktika, kai kurie atvejai kai laisvės atėmimo bausmė skirta vietoje baudos. Nepaisant keleto trūkumų, studijoje prieita išvada, kad praktika yra pakankamai vieninga.

Paskutinis pastebėjimas – užuot 226 str. į nusikaltimų sąrašą įtraukus tarpininko kyšininkavimą, siūloma nusikalstama laikyti prekybą įtaka. GRECO ekspertai rekomendavo Lietuvai kriminalizuoti prekybą įtaka pagal Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos 12 str.⁸

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

225 straipsnis. Kyšininkavimas⁹

1. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.
2. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.
3. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.
4. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti mažesnės negu 1 MGL vertės kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu.
5. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

⁶ Naujausia informacija apie teisėkūros pataisas. Rengiant šią ataskaitą, 2011 06 21 buvo priimti Baudžiamojo kodekso pakeitimai. Šiais pakeitimais buvo įtraukta BK 230 str. 4 dalis, apibrėžianti kyšio pobūdį ir numatanti, kad kyšis apima visas pinigines ir nepinigas nepagrįsto atlygio formas (Nr. XI-1472, 2011-06-21).

⁷ Paskelbta 2011 02 11, prieiga prie elektroninės Apžvalgos versijos lietuvių kalba: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=pspaud&id=851>.

⁸ Naujausia informacija apie teisėkūros pataisas. Rengiant šią ataskaitą, 2011 06 21 buvo priimti Baudžiamojo kodekso pakeitimai. Buvo pakeistas 226 str. ir vietoje tarpininko kyšininkavimo, į nusikaltimų sąrašą įtraukta prekyba įtaka. Oficialaus pakeitimų vertimo į anglų k. dar nėra (Nr. XI-1472, 2011 06 21). Šiame straipsnyje numatoma, kad asmuo, siekdamas, kad kitas asmuo, pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, paveiktų atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų, pažadėjo arba susitarė duoti, davė kyšį jam arba trečiajam šaliai tiesiogiai arba netiesiogiai, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų. 2 dalyje numatoma, kad asmuo, prekiavęs savo įtaka, taip pat baudžiamas. Toliau sankcijos nurodomos, remiantis svarbiomis aplinkybėmis (kyšio suma). 6 dalyje numatomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, esant sąlygoms, analogiškomis 227 str. įvardytoms sąlygoms.

⁹ Naujausia informacija apie teisėkūros pataisas. 225 str. buvo nežymiai pakeistas (Nr. XI-1472, 2011 06 21) ir pakeistos sankcijos už straipsnyje numatytus pažeidimus. 1 dalyje numatoma bauda, areštas arba laisvės atėmimas iki penkerių metų, 2 dalyje – bauda arba laisvės atėmimas iki septynerių metų, 3 dalyje – laisvės atėmimas nuo dvejų iki aštuonerių metų, 4 dalyje – bauda arba areštas. Kita straipsnio formuluotė lieka beveik nepakitusi.

226 straipsnis. Tarpininko kyšininkavimas¹⁰

1. Tas, kas pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už kyšį pažadėjo paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki trejų metų.
2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką už nedidelės vertės kyšį, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda arba areštu.
3. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

227 straipsnis. Papirkimas¹¹

1. Tas, kas tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlė, pažadėjo duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, arba tarpininkui siekdamas tų pačių rezultatų, baudžiamas laisvės apribojimu arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.
2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus, siūlydamas, pažadėdamas duoti arba duodamas didesnės negu 250 MGL vertės kyšį arba tokius veiksmus padarė siekdamas neteisėtos paperkamo valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veikos vykdant įgaliojimus, baudžiamas laisvės atėmimu iki ketverių metų.
3. Tas, kas siekdamas papirkti valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį pasiūlė, pažadėjo arba davė jam arba tarpininkui mažesnės negu 1 MGL vertės kyšį, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas laisvės apribojimu arba bauda, arba areštu.
4. Asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už papirkimą, jeigu kyšio iš jo buvo reikalaujama, provokuojama jį duoti ir jis, pasiūlęs, pažadėjęs ar davęs kyšį, iki pranešimo apie įtarimą jam įteikimo apie tai pranešė teisėsaugos institucijai arba kyšį jis pasiūlė, pažadėjo ar davė su teisėsaugos institucijos žinia.
5. Už šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

16 straipsnis. Užsienio valstybės pareigūnų ir viešųjų tarptautinių organizacijų pareigūnų kyšininkavimas

1. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tokie tyčiniai veiksmai, kaip pažadas, siūlymas ar davimas užsienio valstybės pareigūnui ar viešosios tarptautinės organizacijos pareigūnui tiesiogiai ar netiesiogiai bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui ar subjektui už jo veikimą ar neveikimą vykdant savo oficialias pareigas, siekiant įgyti ar išlaikyti verslą ar kitą su tarptautiniu verslu susijusį nepagrįstą atlygį.
2. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčinis tiesioginis ar netiesioginis užsienio valstybės pareigūno ar viešosios tarptautinės organizacijos pareigūno prašymas arba gavimas bet

¹⁰ Naujausia informacija apie teisėkūros pataisas. Rengiant šią ataskaitą, 2011 06 21 buvo priimti Baudžiamojo kodekso pakeitimai. 226 str. buvo pakeistas ir į nusikaltimų sąrašą vietoje „tarpininko kyšininkavimo“ įtraukta „prekyba įtaka“. Oficialaus vertimo į anglų k. dar nėra (Nr. XI-1472, 2011 06 21). (žr. 12 psl.)

¹¹ Naujausia informacija apie teisėkūros pataisas. Rengiant šią ataskaitą, 2011 06 21 buvo priimti Baudžiamojo kodekso pakeitimai. 226 str. buvo pakeistas ir į nusikaltimų sąrašą vietoje „tarpininko kyšininkavimo“ įtraukta „prekyba įtaka“. Oficialaus vertimo į anglų k. dar nėra (Nr. XI-1472, 2011 06 21). Svarbiausia, buvo numatytos griežtesnės sankcijos ir 2 dalis pakeista taip: „tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus, siekdamas neteisėtos paperkamo valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veikos vykdant įgaliojimus, baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų.“ tuo tarpu įtrauktoje 3 dalyje numatoma, kad „tas, kas padarė šio straipsnio 1 ir 2 dalyje numatytus veiksmus, siūlydamas, pažadėdamas duoti arba duodamas didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.“ 4 dalyje dabar numatoma, kad „tas, kas padarė šio straipsnio 1 ir 2 dalyje numatytus veiksmus, siūlydamas, pažadėdamas duoti arba duodamas mažesnės nei 1 MGL vertės kyšį, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas laisvės apribojimu arba bauda, arba areštu.“ 5 dalyje dabar numatomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pakeista tvarka, apibūdinama Ataskaitoje (žr. 10 psl.). 6 dalyje numatoma, kad „už šio straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.“

kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui ar subjektui už jo veikimą arba neveikimą vykdant savo oficialias pareigas.

BK 230 str. 2 dalyje numatoma, kad „Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, turintis atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje (...), taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.“ Todėl nusižengimo elementai ir taikytinos sankcijos, numatomos nacionalinių valstybės pareigūnų kyšininkavimo atveju, taikomos ir užsienio valstybės pareigūnų kyšininkavimo atveju. Užsienio asamblėjų (angl. - *foreign public assemblies*) nariai/atstovai taip pat laikomi prilygintais valstybės tarnautojams, panašiai kaip ir užsienio valstybės pareigūnai. Visgi iki šiol nėra buvę nei vienos bylos dėl užsienio valstybės pareigūnų kyšininkavimo, todėl sunku pasakyti, ar reglamentavimas probleminis ir ar teisėsaugos turimi pajėgumai yra pakankami. Lieka neaišku, kaip terminas „atitinkami įgaliojimai“ būtų aiškinamas ir taikomas praktikoje, t.y. kokias pareigas, galias ir kt. jis apimtų.¹²

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

230 straipsnis. Sąvokų išaiškinimas¹³

1. Šiame skyriuje nurodyti valstybės tarnautojai yra asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, – valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą bei kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.
2. Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, turintis atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.
3. Be to, valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus, ar teikia viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekančių asmenį.

17 straipsnis. Valstybės pareigūno vykdomas turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitas naudojimas ne pagal paskirtį

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tokie tyčiniai veiksmai, kaip valstybės pareigūno vykdomas bet kokio turto, valstybės ar privačių lėšų ar vertybinių popierių arba bet kokių kitų vertingų daiktų, esančių valstybės pareigūno žinioje pagal pareigas, iššvaistymas, pasisavinimas ar kitas naudojimas savo naudai arba kito asmens ar subjekto naudai.

JT Konvencijos prieš korupciją 17 straipsnyje reikalaujama kriminalizuoti valstybės pareigūno vykdomą turto iššvaistymą, pasisavinimą ar kitą naudojimą. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau - BK) numatoma, kad tiek asmeniui patikėto ir jo žinioje esančio svetimo turto ar interesų pasisavinimas, tiek iššvaistymas yra baudžiamieji nusikaltimai pagal du skirtingus straipsnius (183 str. „Turto pasisavinimas“ ir 184 str. „Turto iššvaistymas“). Juridiniai asmenys gali būti traukiami atsakomybėn už abu šiuos veiksmus.

¹² Rengiant šią analizę, įsigaliojo BK pakeitimai (2011 06 21, Nr. XI-1472) ir 230 str. 2 dalis taip pat buvo nežymiai pakeista; tarp kitų bendrai įvardijamų organizacijų, buvo konkrečiai nurodyta Europos Sąjunga. Oficialaus vertimo į anglų k. dar nėra.

¹³ ibid

BK neišskiriama, kad valstybės pareigūnai yra traukiami baudžiamojon atsakomybėn būtent pagal šiuos du minėtus straipsnius, tačiau šių teisinių nuostatų formuluotė garantuoja, kad, be kitų asmenų, jos būtų taikytinos ir valstybės pareigūnams.

BK 184 str. išplečia JTKPK pateikiamą apibrėžimą, numatant, kad, išskyrus tuos atvejus, kai iššvaistyto turto ar turtinės teisės vertė nedidelė, šiame straipsnyje įvardyti veiksmai laikomi baudžiamuoju nusižengimu ne tik jei jie įvykdyti tyčia, bet ir dėl neatsargumo.

Iššvaistymo nusikaltimas laikomas įvykdytu pardavimo, suteikimo ar kitokio svetimo turto perdavimo momentu. Pavyzdžiui, byloje Nr. 2K-31/2011, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad Butų savininkų asociacijos pirmininkas iššvaistė turtą, kai Butų savininkų asociacijos lėšas išsiuntė paštu trečiajam asmeniui, siekdamas padengti savo asmenines skolas.

Išskyrus tuos atvejus, kai pasisavinto ar iššvaistyto turto at turtinės teisės vertė didelė, asmuo traukiamas atsakomybėn už šiuos veiksmus tik kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.

BK 228 str., kuriuo kriminalizuojamas valstybės pareigūno piktnaudžiavimas tarnyba, šiuo atveju taip pat aktualus, kadangi valstybės pareigūno vykdomas turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitoks naudojimas ne pagal paskirtį gali būti laikomas piktnaudžiavimu tarnyba. Išskyrus tuos atvejus, kai nusikaltimo objektas yra didelės vertės turtas ar turtinė teisė, valstybės pareigūno vykdomas turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitoks naudojimas ne pagal paskirtį tikriausiai būtų laikomas nusikalstamu pagal 228 str. Verta pastebėti, kad šiame straipsnyje numatoma sankcija yra griežtesnė.

Baigiant, galima teigti, kad teisinių nuostatų, numatančių iššvaistymo ir pasisavinimo kriminalizavimą, įgyvendinimas iš esmės Lietuvoje nekelia problemų.

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

183 straipsnis. Turto pasisavinimas

1. Tas, kas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.
2. Tas, kas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį didelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę arba didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes, baudžiamas laisvės atėmimu iki dešimties metų.
3. Tas, kas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį nedidelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu.
4. Už šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas atsako ir juridiniai asmenys.
5. Už šio straipsnio 1 ir 3 dalyse numatytas veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.

184 straipsnis. Turto iššvaistymas.

1. Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.
2. Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį didelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę arba didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.
3. Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį nedidelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu.
4. Šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytos veikos yra nusikalstamos ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo.

5. Už šio straipsnio 1 ir 3 dalyse numatytas veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.
6. Už šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

228 straipsnis. Piktnaudžiavimas¹⁴

1. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiavęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo, baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.
2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką siekdamas turtinės ar kitokios asmeninės naudos, jeigu nebuvo kyšininkavimo požymių, baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.

20 straipsnis. Neteisėtas praturtėjimas

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, laikdamasi savo konstitucijos ir pagrindinių savo teisinės sistemos principų, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad pagal pagrindinius jos nacionalinės teisės principus baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomas tyčinis neteisėtas praturtėjimas, tai yra žymus valstybės pareigūno turto padidėjimas, kurio jis negali pagrįsti savo teisėtomis pajamomis.

Konvencijos 20 str. perkeltas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - BK) 189⁽¹⁾ str. ir atitinkamomis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (BPK) nuostatomis.

Neteisėtas praturtėjimas buvo įtrauktas į baudžiamųjų nusikaltimų sąrašą BK 189⁽¹⁾ str. 2010 m. gruodžio 2 d. Kadangi Konvencijos 20 str. yra neprivalomas, tokio nusizengimo nekriminalizavimas iki minėtų pataisų priėmimo nereiškė teisiųjų įsipareigojimų nesilaikymo, priešingai - neteisėto praturtėjimo kriminalizavimas pademonstravo Vyriausybės siekį perimti ir neprivalomas Konvencijos nuostatas. Visgi šis BK straipsnis susilaukė daug kritikos akademinėje bendruomenėje ir tarp teisės praktikų kaip skubotai parengtas, sukuriantis didelę diskreciją taikyti prievartos priemones ir tokiu būdu potencialiai piktnaudžiauti tarnyba. Buvo net išreiškusių nuogaštavimus dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų.

189⁽¹⁾ str. 1 dalyje numatoma, kad asmuo (arba juridinis asmuo), kuris turėjo nuosavybės teise didesnės nei 500 MGL (MGL – minimalus gyvenimo lygis) vertės turtą, žinodamas arba turėdamas ir galėdamas žinoti, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtai, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų. Šio straipsnio 2 dalyje numatomos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos: asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei jis (ji) pranešė apie šio straipsnio 1 dalyje įvardytus faktus teisėsaugos institucijoms ir aktyviai dalyvavo nustatant turto kilmę.

Šios teisinės nuostatos formuluotė numato pagrindus baudžiamojon atsakomybėn traukti ne už tokio turto įgyjimą, bet tiesiog už jo turėjimą nuosavybės teise, taigi, už faktinę būseną, o ne aktyvų veiksmą. Tai reiškia, kad neteisėtas praturtėjimas yra vadinamasis „tęstinis nusikaltimas“, o BK 189⁽¹⁾ str. gali būti taikomas nepaisant tikslios turto įgyjimo datos: svarbu momentas, kada tokia nusikalstama veika baigiama, įsikišus teisėsaugos institucijoms arba pačiam pranešusiajam/ai. Nors šis straipsnis taikytinas tik tiems asmenims, kurie faktiškai turėjo neteisėtą turtą nuosavybės teise, įsigaliojus BK keičiančiam įstatymui¹⁵, reikalavimo įrodyti, ar asmuo įgijo turtą prieš ar po šios datos, nėra.

¹⁴ Rengiant šią analizę, įsigaliojo BK pakeitimai (2011 06 21, Nr. XI-1472) ir šis straipsnis buvo nežymiai pakeistas, tarp kitų bendrai įvardijamų organizacijų buvo konkrečiai nurodyta Europos Sąjunga. Oficialaus vertimo dar nėra. Sankcijos taip pat buvo pakeistos: 1 dalyje dabar numatoma bauda, areštas ir laisvės atėmimas iki penkerių metų, 2 dalyje numatoma bauda arba laisvės atėmimas iki septynerių metų.

¹⁵ Įsigaliojimo data: 2010 12 11. Taip pat verta pastebėti, kad BK ir baudžiamojo kodekso įsigaliojimo ir pakeitimų įstatyme (Nr. 145-7439, 2010 12 11) vartojamos dvi skirtingos formuluotės. Nors BK vartojama formuluotė „turėti

Inkriminavus neteisėtą praturtėjimą, taikytinos konfiskavimą numatančios BK teisinės nuostatos.

Šiuo metu tiksliai apibūdinti problemų, kurias šio straipsnio praktinis įgyvendinimas galėtų kelti, neįmanoma, kadangi iki šiol jis buvo taikytas tik vieną kartą. Tačiau pati šios teisinės nuostatos formuluotė specialistams sudarė pagrindą prognozuoti keletą problemų. Pirmą, nėra numatyta teisinė pareiga išanalizuoti ankstesnę įtariamojo situaciją, siekiant taikyti šį straipsnį, ir pareigūnai privalo nustatyti tik tris aspektus: didesnės nei 500 MGL vertės turto buvimą, nusikaltimo subjektyvią pusę (kad asmuo žinojo arba turėjo – ir galėjo - žinoti) ir tai, kad turtas buvo įgytas galimai neteisėtomis pajamomis. Todėl teisėsaugos pareigūnams suteikiama labai plati veiksmų laisvė, o tokiais atvejais visada kyla didesnė piktnaudžiavimo tarnyba rizika. Antra, siekdamas apsiginti, kaltinamasis turėtų pateikti įrodančios medžiagos, kad jis (ji) arba įgijo turtą teisėtai, arba kad nežinojo, neturėjo žinoti (ir negalėjo žinoti) apie neteisėtą pajamų, per kurias buvo įgytas turtas, pobūdį. Todėl kyla grėsmė, kad asmuo nepajėgtų pasirūpinti derama teisine gynyba tiesiog dėl dokumentų stygiaus arba dingimo arba net dėl nepakankamo teisinio išprusimo. Nors Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatomos pagrindinės taisyklės prokurorams, reglamentuojančios pakankamo įrodymų kiekio surinkimą, kad būtų įrodyta kaltinamojo kaltė (siekiant nustatyti objektyvią tiesą), šiuo atveju atrodo, kad įrodymo našta teks kaltinamajam, t.y. jis turės įrodyti esąs nekaltas.

Pirmoji byla pagal naujai priimtą straipsnį buvo nagrinėjama Vilniaus miesto 2-ajame apylinkės teisme 2011 02 21 (bylos Nr. 1-290-387/2011). Tiriant galimą sukčiavimo, nusikalstamu būdu įgyto turto legalizavimo ir dokumentų klastojimo atvejį, Finansinių tyrimų tarnybos pareigūnai atliko kratas ir įtariamajam priklausančiame seife rado 31000 USD. Radus pinigus, pagal 189⁽¹⁾ str. buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Pareigūnai atliko finansinius tyrimus ir priėjo išvadą, kad ši pinigų suma negalėjo būti įgyta teisėtai. Kaltinamasis buvo nubaustas 13000 LTL bauda, o rasti pinigai (31000 USD) konfiskuoti.

Taigi, neteisėto praturtėjimo kriminalizavimas pakankamai nekonkretus ir daug platesnis nei numatoma JTKPK:

- tyčinio veiksmo, lėmusio žymų turto padidėjimą, atlikimą įrodančiu elementu tampa įtariamojo nesugebėjimas įrodyti savo nuosavybės teisėtumo;
- Konvencija apima tik „valstybės pareigūnus“, o Lietuvos BK oficialiai taikytinas visiems asmenims; tai savo ruožtu kelia abejonių dėl veiksmingo įgyvendinimo ir ypatingai dėl pajėgumų teisingai nustatyti bet kurio asmens pajamų teisėtumą.¹⁶

Šiuo straipsniu taip pat numatoma plati teisėsaugos pareigūnų diskrecija ir kyla tikėtinų neaiškumų dėl jo praktinio taikymo ateityje.

Politikai ir teisės praktikai šį straipsnį vertina skirtingai. Politikai teigia, kad tai – veiksminga priemonė kovai su korupcija. Tuo tarpu, teisės praktikai sunerimę dėl šio straipsnio įgyvendinimo ateityje, turint omenyje ir tai, kad teisėsaugos pareigūnams po šių pakeitimų priėmimo nebuvo surengti jokie mokymai, nebuvo parengtos taikymo rekomendacijos ir pan.

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (naujai pakeistas, oficialaus vertimo į anglų kalbą dar nėra):

nuosavybės teise“, pastarajame įstatyme vartojama formuluotė „valdyti“. Tikslūs įstatymų leidėjo ketinimai lieka neaiškūs. Šių dviejų frazių reikšmė gali būti skirtinga, kadangi tam tikrais atvejais asmuo gali turėti turtą, bet nebūtinai nuosavybės teise.

¹⁶ Valstybės pareigūnai privalo deklaruoti visas savo pajamas ir nuosavybę, tuo tarpu eiliniai piliečiai to neprivalo. Galima numatyti daug problemų ir dėl grįžtančių emigrantų pajamų.

*189¹ straipsnis. Neteisėtas praturtėjimas

1. Tas, kas turėjo nuosavybės teisę didesnės negu 500 MGL vertės turta, žinodamas arba turėdamas ir galėdamas žinoti, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis, baudžiamas buda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytą turtą iš trečiųjų asmenų perėmęs asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą praturtėjimą atleidžiamas, jeigu jis iki pranešimo apie įtarimą įteikimo apie tai pranešė teisėsaugos institucijoms ir aktyviai bendradarbiavo nustatant šio turto kilmę.

3. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

*Pastaba. Pagal 189¹ straipsnį baudžiamojon atsakomybėn traukiami tik asmenys, kurie Baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnyje nustatytus požymius atitinkantį turtą turi po šio įstatymo (Nr. XI-1199) įsigaliojimo.

23 straipsnis. Nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimas

1. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal pagrindinius jos nacionalinės teisės principus baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomas tyčinis:

a) i) turto teisinės padėties keitimas arba turto perdavimas žinant, kad šis turtas yra įgytas nusikalstamu būdu, siekiant nuslėpti ar užmaskuoti neteisėtą turto kilmę arba padėti bet kokiam asmeniui, dalyvaujančiam darant pirminį nusikaltimą, išvengti teisiųjų šios veikos pasekmių;

ii) turto tikrosios kilmės, šaltinio, vietos, disponavimo juo, judėjimo, nuosavybės teisių arba su nuosavybe susijusių teisių slėpimas žinant, kad šis turtas yra įgytas nusikalstamu būdu;

b) pagal pagrindinius jos teisinės sistemos principus:

i) turto įgijimas, valdymas ar naudojimas, įgijimo metu žinant, kad šis turtas įgytas nusikalstamu būdu;

ii) dalyvavimas, bendrininkavimas ar susitarimas daryti bet kurią iš šiame straipsnyje nurodytų nusikalstamų veikų, kėsintis ją daryti, taip pat pagalbos teikimas, kurstymas, galimybių sudarymas tokiai veikai daryti ar patarimas tokią veiką daryti.

2. Įgyvendindama ir taikydama šio straipsnio 1 dalį:

a) kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, siekia taikyti šio straipsnio 1 dalį kaip galima didesniai pirminių nusikaltimų skaičiui;

b) kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, pirminiems nusikaltimams bent minimaliai priskiria įvairius šios Konvencijos nustatytus baudžiamuosius nusikaltimus;

c) pirmiau išdėstyta b punkte pirminiems nusikaltimams priskiriami tiek atitinkamos valstybės, šios Konvencijos Šalies, jurisdikcijai priklausantys, tiek už jos ribų padaryti nusikaltimai. Tačiau už kurios nors valstybės, šios Konvencijos Šalies, jurisdikcijos ribų padaryti nusikaltimai tik tuomet yra laikomi pirminiais nusikaltimais, kai atitinkama veika laikoma nusikaltimu pagal tos valstybės, kur ji buvo padaryta, nacionalinę teisę ir būtų laikoma baudžiamuoju nusikaltimu pagal šį straipsnį vykdančios ir taikančios valstybės, šios Konvencijos Šalies, nacionalinę teisę, jei ši veika būtų įvykdyta joje;

d) kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, pateikia Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui savo įstatymų, įgyvendinančių šį straipsnį, ir bet kokių vėlesnių tokių įstatymų pakeitimų kopijas arba jų aprašymus;

e) jei to reikalauja pagrindiniai valstybės, šios Konvencijos Šalies, nacionalinės teisės principai, gali būti numatyta, kad šio straipsnio 1 dalyje nustatyti nusikaltimai netaikomi pirminius nusikaltimus padariusiems asmenims.

Kaip teigiama JT Konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo teisėkūros gairėse (angl. – *Legislative Guide*), JTKPK pabrėžiami ryšiai tarp korupcinės veiklos ir pinigų plovimo, Konvencijoje remiamasi ir kitomis nacionalinėmis, regioninėmis ir tarptautinėmis iniciatyvomis šioje srityje. Įvairiose teisinėse iniciatyvose probleminis klausimas buvo sprendžiamas įvairiai derinant represines ir prevencines priemones ir JTKPK seka tuo pačiu pavydžiu. Savo ruožtu Lietuva yra numaciusi teisinės nuostatas, užtikrinančias tiek pinigų plovimo prevenciją (Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme (1997 m. birželio 19 d., Nr. VIII-275)), tiek pinigų plovimo kriminalizavimą (Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse).

Konvencijos 23 straipsnis perkeliamas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau - BK) ir Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme. Remiantis pastaruoju įstatymu, pinigų plovimas apibrėžiamas 2 str. 14 dalyje (žr. teisinius dokumentus

žemiau). Ši apibrėžtis suderinta su ES Tarybos 1991 m. birželio 10 d. Direktyva 91/308/EEB dėl prevencinių priemonių, užkertančių kelią finansinės sistemos panaudojimui pinigų plovimo tikslais.

Tačiau šio įstatymo 1 dalyje nurodoma, kad šio įstatymo tikslas – numatyti prevencines priemones, užkertančias kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui ir paskirti institucijas, atsakingas už prevencinių priemonių, užkertančių kelią pinigų plovimui ir teroristų finansavimui, įgyvendinimą. Todėl atrodo, jog Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme nurodyta pinigų plovimo samprata taiko ne baudžiamojo teisingumo sistemos pareigūnai, bet už pinigų plovimo prevenciją atsakingi subjektai.

Todėl tokiu atveju tinkamesnė atrodo BK 216 str. pateikiama pinigų plovimo samprata. Pinigų ar turto plovimas apibrėžiamas kaip tokie veiksmai: atlikimas su tuo turto ar pinigais ar jų dalimi susijusias finansines operacijas, sandorių sudarymas ar jų naudojimas ūkinėje, komercinėje veikloje ar melagingas nurodymas, kad pinigai gauti iš teisėtos veiklos, siekiant nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens pinigus ar turtą, žinant, kad jie įgyti nusikalstamu būdu. Iš šių nuostatų formuluotės aišku, kad, norint taikyti BK nuostatas, kriminalizuojančias pinigų ar turto plovimą, pirma turi būti nustatytas nusikalstamos veikos buvimas. Reikia pastebėti, kad remiantis BK 216 str. 2 dalimi, už pinigų plovimą atsako ir juridiniai asmenys.

Plati pinigų plovimo sampratos taikymo sritis Lietuvos teisėje garantuoja, kad nusikalstamu būdu įgyto turto kilmės, šaltinio, vietos, disponavimo juo, judėjimo, nuosavybės teisių keitimas, perdavimas ar slėpimas laikomas nusikalstamu, kaip ir reikalaujama pagal Konvenciją. Plati apibrėžtis taip pat garantuoja, kad Jungtinių Tautų Konvencijos dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (Lietuvoje ratifikuota 1998 m.) teisinės nuostatos, reikalaujančios kriminalizuoti tikrosios turto kilmės, šaltinio, vietos, disponavimo juo, judėjimo, su turto susijusių teisių arba nuosavybės teisių slėpimą ar maskavimą, žinant, kad šis turtas įgytas iš nusikalstamos veikos ar veikų, nurodomų remiantis šios konvencijos dalimi, taip pat atspindimos Lietuvos nacionalinėje teisėje.

Plati taikymo sritis taip pat atsispindi ir praktikoje, teismų praktikoje gausu to pavyzdžių. Pavyzdžiui, byloje Nr. 2K-515/2006 (2006 m. spalio 4 d.) Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad pinigų, įgytų iš neteisėtos prekybos, pervedimas į kitų asmenų sąskaitas gali būti laikomas finansine operacija pagal šį BK straipsnį: tai, kad prekyba buvo neteisėta, suponuoja, kad iš tokios veiklos gautas pelnas turi būti laikomas nusikalstamu būdu įgytu turto, o finansinės operacijos laikomos bandymu nuslėpti neteisėtą pajamų šaltinį.

MONEYVAL ekspertai anksčiau buvo pastebėję, kad netiesioginėms iš nusikalstamos veikos gautoms pajamoms BK 216 str negali būti taikomas. Šiam klausimui spręsti buvo parengtas BK pataisų projektas (projekto Nr. 10-3638-03). Jei šis pakeitimas bus priimtas, bus pakeistas ne vien 216 straipsnio pavadinimas į „Pinigų plovimas“, bet ir bus išplėsta jo taikymo sritis: į įstatymo formuluotę bus įtrauktos „netiesioginės pajamos“ bei kriminalizuojamas neteisėtai įgyto turto laikymas su tikslu jį legalizuoti. Tačiau reikia pastebėti, kad „Teismų praktikos teisės konfiskavimo srityje apžvalgoje“ („Teismų praktika“, Nr. 32, 2010) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad, nors paprastai teismai konfiskuoja tik tiesiogiai iš nusikalstamos veikos įgytas pajamas, netiesiogiai įgytas ekonominės vertės turtas, pinigai ar kita nuosavybė tokiais atvejais taip pat gali būti konfiskuojami. JTKPK 23 str. 1 (b) (i) dalis perkeliama į Lietuvos nacionalinę teisę, BK 189 str. nusikalstamu nusižengimu įvardijant „Nusikalstamu būdu gauto turto įgyjimą arba realizavimą“. Straipsnyje nusižengimams priskiriamas turto įgyjimas, naudojimas arba realizavimas, žinant, kad šis turtas buvo gautas nusikalstamu būdu. Išskyrus atvejus, kai įgytas ar realizuotas turtas yra nedidelės vertės, už aukščiau minėtas nusikalstamas veikas atsako ir juridiniai asmenys.

Šių teisinių nuostatų įgyvendinimas gali būti kiek komplikuoatas, kadangi BK 189 str. 1 dalyje nurodomi nusižengimai yra nesunkūs, todėl tyrimo metu negalėtų būti taikoma dalis operatyvinių priemonių.

JTKPK 23 str. 1 (b) (i) dalis perkeliama BK IV skyriaus bendruosiuose straipsniuose, kurie numato baudžiamąją atsakomybę už rengimąsi padaryti nusikaltimus, pasikėsinimą padaryti nusikalstamas veikas ir tyčinį dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų asmenų dalyvavimą darant nusikalstamą veiką. Reikia pastebėti, kad remiantis BK, baudžiama tik už rengimąsi padaryti sunkų arba labai sunkų nusikaltimą. Todėl atsakyti gali tik tas, kad rengėsi padaryti BK 216 str. nurodytą nusikaltimą (ne 189 str.).

Pagal Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymą, ikiteisminiai iš nusikalstamos veikos įgytų pinigų ir turto legalizavimo tyrimai, institucijų bendradarbiavimas ir informacijos mainai su užsienio valstybinėmis institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis, įgyvendinančiomis pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo priemones, patenka į Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos kompetenciją (5 str.). Be to, remiantis to paties įstatymo 14 str., numatoma prievolė pranešti apie įtartinas ar neįprastas pinigines operacijas bei transakcijas (pavyzdžiui, finansinės institucijos ir kitos įstaigos turi teisinę prievolę Finansinių tyrimų tarnybai teikti ataskaitas apie įtartinas ir neįprastas pinigines transakcijas, tame pačiame straipsnyje numatomos išimtys notarams ir asmenims, turintiems teisę atlikti notarinius veiksmus, advokatams ir advokatų padėjėjams, antstoliams ir asmenims, turintiems teisę atlikti antstolių veiksmus. Reikia pastebėti, kad jau yra parengtas šio straipsnio pataisų projektas, panaikinant visas išimtis, išskyrus vieną: advokatai ir advokatų padėjėjai privalėtų teikti ataskaitas Lietuvos advokatūrai, o ne bendrosioms institucijoms¹⁷).

Baigiant, galima apibendrinti, kad nacionalinė Lietuvos teisė patenkinamai suderinta su atitinkamomis tarptautinėmis teisės nuostatomis, ji apima didelį predikacinių nusikaltimų spektrą ir sukuria pakankamą su pinigų plovimu susijusių teisinių nuostatų įgyvendinimo mechanizmą. Lietuva savo teisinėje sistemoje pasirinko neįvardyti atskiros nusikaltimų, galimai susijusių su pinigų ar turto plovimo, grupės.

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

189 straipsnis. Nusikalstamu būdu gauto turto įgyjimas ir realizavimas

1. Tas, kas įgijo, naudojosi arba realizavo turtą žinodamas, kad tas turtas gautas nusikalstamu būdu, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.
2. Tas, kas įgijo, naudojosi arba realizavo didelės vertės turtą ar didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes žinodamas, kad tas turtas ar vertybės gauti nusikalstamu būdu, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.
3. Tas, kas įgijo, naudojosi arba realizavo nedidelės vertės turtą, žinodamas, kad tas turtas gautas nusikalstamu būdu, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu.
4. Už šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

216 straipsnis. Pinigų ar turto plovimas

1. Tas, kas siekdamas nusišalinti ar įteisinti savo paties ar kito asmens pinigus ar turtą, žinodamas, kad jie įgyti nusikalstamu būdu, atliko su tuo turtu ar pinigais ar jų dalimi susijusias finansines operacijas, sudarė sandorius ar naudojo juos ūkinėje, komercinėje veikloje ar melagingai nurodė, kad tai gauta iš teisėtos veiklos, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.
2. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

¹⁷ Rengiant šią analizę, šias nuostatas numatančios pataisos įsigaliojo (Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011 04 21, Nr. XI-1349).

1. Šio įstatymo paskirtis – nustatyti pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonės bei institucijas, atsakingas už pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimą.
2. Šis įstatymas skirtas Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, taikymui užtikrinti.

2 straipsnis. Pagrindinės įstatymo sąvokos

[...]14. Pinigų plovimas:

- 1) Turto teisinės padėties pakeitimas arba turto perdavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje, siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę arba siekiant padėti bet kokiam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veikos pasekmių;
- 2) Turto tikrojo pobūdžio, tikrosios kilmės, šaltinio, vietos, disponavimo, judėjimo, nuosavybės teisių arba su nuosavybe susijusių teisių nuslėpimas arba užmaskavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje;
- 3) Turto įgijimas, valdymas ar naudojimas, įgijimo (perdavimo) metu žinant, kad šis turtas gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje;
- 4) Rengimasis, pasikėsinimas padaryti, bendrininkavimas darant bet kurią iš šios dalies 1-3 punktuose nurodytų veikų.

5 straipsnis. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos funkcijos įgyvendinant pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemones

1. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba pagal kompetenciją:
 - 1) Renka ir registruoja šiame įstatyme nurodytą informaciją apie kliento pinigines operacijas ir sandorius bei apie klientą, atliekantį šias operacijas ir sandorius;
 - 2) kaupia, analizuoja ir teisės aktų nustatyta tvarka skelbia informaciją, susijusią su pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimu ir pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos sistemos veiksmingumu (taip pat ir informaciją, nurodytą 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui 33 straipsnio 2 dalyje);
 - 3) Vyriausybės nustatyta tvarka teikia teisėsaugos ir kitoms valstybės institucijoms informaciją apie kliento pinigines operacijas ir sandorius;
 - 4) atlieka ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo;
 - 5) bendradarbiauja ir keičiasi informacija su užsienio valstybių institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, įgyvendinančiomis pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemones;
 - 6) teikia finansų įstaigoms ir kitiems subjektams informaciją apie galimo pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo bei įtartinų ar neįprastų piniginių operacijų ar sandorių atpažinimo kriterijus;
 - 7) teikia pasiūlymus kitoms už pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevenciją atsakingoms institucijoms dėl pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos sistemos tobulinimo;
 - 8) informuoja finansų įstaigas ir kitus subjektus, teisėsaugos ir kitas valstybės institucijas apie jų pranešimų apie įtartinas ar neįprastas pinigines operacijas ir sandorius, apie pastebėtus galimo pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo požymius ar šio įstatymo pažeidimus, analizės ir tyrimų rezultatus.

14 straipsnis. Pranešimas apie įtartinas ar neįprastas pinigines operacijas ir sandorius

1. Finansų įstaigos ir kiti subjektai privalo pranešti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai apie kliento vykdomas įtartinas ar neįprastas pinigines operacijas ir sandorius. Tokios operacijos ir sandoriai objektyviai nustatomi finansų įstaigoms ir kitiems subjektams vykdant nuolatinę kliento dalykinių santykių stebėseną, įskaitant sandorių, kurie buvo sudaryti tokių santykių metu, tyrimą, kaip tai nustatyta šio įstatymo 9 straipsnio 9 dalyje.

2. Finansų įstaigos ir kiti subjektai, išskyrus notarų ar asmenis, turinčius teisę atlikti notarius veiksmus, advokatų padėjėjus, antstolius ar teisę atlikti antstolių veiksmus turinčius asmenis, nustatę, kad jų klientas atlieka įtartiną piniginę operaciją ar sandorį, privalo tą operaciją ar

sandorį sustabdyti ir ne vėliau kaip per 3 darbo valandas apie šią operaciją ar sandorį pranešti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai, nepaisydami piniginės operacijos ar sandorio sumos.

3. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba per 5 darbo dienas nuo šio straipsnio 2 dalyje nurodytos informacijos gavimo arba nuo šio straipsnio 5 dalyje nurodyto nurodymo davimo nedelsdama atlieka veiksmus, būtinus abejonėms dėl tariamai kliento vykdomos ar vykdytos nusikalstamos veikos pagrįsti arba paneigti.

4. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba nuo to momento, kai yra pagrindžiamas lėšų ar turto teisėtumas ar paneigiamos abejonės dėl galimų sąsajų su teroristų finansavimu, privalo nedelsdama raštu pranešti finansų įstaigai ar kitam subjektui, kad piniginės operacijos ar sandoriai gali būti atnaujinami.

5. Finansų įstaigos ir kiti subjektai, išskyrus notarų ar asmenis, turinčius teisę atlikti notarinius veiksmus, advokatus ar advokatų padėjėjus, antstolius ar teisę atlikti antstolių veiksmus turinčius asmenis, gavę iš Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos rašytinį nurodymą sustabdyti kliento atliekamas įtartinas ar neįprastas pinigines operacijas arba įtartinus ar neįprastus sandorius, privalo nuo jame nurodyto laiko ar konkrečių aplinkybių atsiradimo momento iki 5 darbo dienų sustabdyti šias operacijas ar sandorius.

6. Jeigu finansų įstaigos ir kiti subjektai per 5 darbo dienas nuo pranešimo pateikimo ar nurodymo gavimo nėra įpareigojami vykdyti laikino nuosavybės teisių apribojimo Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, piniginė operacija ar sandoris turi būti atnaujinami.

7. Jeigu piniginės operacijos ar sandorio sustabdymas gali trukdyti tyrimui dėl nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo, teroristų finansavimo ir kitų nusikalstamų veikų, susijusių su pinigų plovimu ir (ar) teroristų finansavimu, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba privalo apie tai pranešti finansų įstaigai ir kitam subjektui.

8. Notarai ar asmenys, turintys teisę atlikti notarinius veiksmus, ir antstoliai ar teisę atlikti antstolių veiksmus turintys asmenys, kai įtariama, kad jų kliento sudaromas sandoris gali būti susijęs su pinigų plovimu ir (ar) teroristų finansavimu, privalo kliento tapatybę patvirtinančius duomenis ir kitą šio Įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje nurodytą informaciją pateikti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai iš karto po sandorio sudarymo, nepaisydami pagal sandorį kliento gaunamos ar mokamos pinigų sumos dydžio.

9. Advokatai ar advokatų padėjėjai, kai įtariama, kad jų kliento sudaromas sandoris gali būti susijęs su pinigų plovimu ir (ar) teroristų finansavimu, privalo kliento tapatybę patvirtinančius duomenis ir kitą šio Įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje nurodytą informaciją pateikti Lietuvos advokatūrai iš karto po sandorio sudarymo, nepaisydami pagal sandorį kliento gaunamos ar mokamos pinigų sumos dydžio, išskyrus šio straipsnio 11 dalyje nustatytus atvejus.

10. Lietuvos advokatūra ne vėliau kaip per 3 darbo valandas nuo šio straipsnio 9 dalyje nurodytos informacijos gavimo privalo ją perduoti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai.

11. Šio straipsnio 9 dalis netaikoma advokatams ir advokatų padėjėjams tuo metu, kai jie vertina savo kliento teisinę padėtį arba gina savo klientą, arba atstovauja jam teismo procese arba dėl jo, įskaitant teikiamas konsultacijas dėl teismo proceso pradėjimo arba jo vengimo.

12. Kai piniginė operacija arba sandoris gali būti susijęs su teroristų finansavimu, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba informaciją apie piniginę operaciją arba sandorį ne vėliau kaip per 24 valandas nuo šios informacijos gavimo Vyriausybės nustatyta tvarka pateikia Valstybės saugumo departamentui.

13. Šio straipsnio 3 dalyje nustatytais aplinkybėmis finansų įstaigos ir kiti subjektai privalo pateikti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prašomą informaciją per 1 darbo dieną nuo prašymo gavimo momento.

14. Finansų įstaigos ir kiti subjektai, vykdydami nuolatinę kliento dalykinių santykių stebėseną, įskaitant sandorių, kurie buvo sudaryti tokių santykių metu, tyrimą, privalo atkreipti dėmesį į tokią veiklą, kuri, jų nuomone, dėl savo pobūdžio gali būti susijusi su pinigų plovimu ir (ar) teroristų finansavimu, ir ypač į sudėtingus ar neįprastai didelius sandorius ir visas neįprastas sandorių struktūras, kurios neturi akivaizdaus ekonominio ar matomo teisėto tikslo, ir dalykinius santykius ar pinigines operacijas su klientais iš trečiųjų valstybių, kuriose pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonės nepakankamos ar neatitinka tarptautinių standartų. Tokių operacijų ar sandorių vykdymo pagrindo ir tikslo tyrimo rezultatai turi būti pagrindžiami dokumentais ir saugomi 10 metų.

15. Finansų įstaigos ir kiti subjektai nėra atsakingi klientui už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą ir žalą, padarytą atliekant šiame straipsnyje nustatytas pareigas ir veiksmus. Jokion atsakomybėn nėra traukiami ir finansų įstaigų bei kitų subjektų darbuotojai, kurie gera valia praneša Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai apie kliento vykdomas įtartinas ar neįprastas pinigines operacijas ar sandorius.

16. Kriterijus, kuriais vadovaujantis pinigine operacija ar sandoris laikomi įtartinais ar neįprastais, nustato Vyriausybė.

17. Šiame straipsnyje nurodytų įtartinų piniginių operacijų ir sandorių sustabdymo ir informacijos apie įtartinas ar neįprastas pinigines operacijas ar sandorius pateikimo Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai tvarką nustato Vyriausybė.

Pataisų projektas Nr. XIP-2944

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=392944&p_query=&p_tr2=2

26 straipsnis. Juridinių asmenų atsakomybė

1. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, imasi būtinų priemonių pagal jos teisės principus, kad nustatytų juridinių asmenų atsakomybę už dalyvavimą šios Konvencijos nustatytuose nusikaltimuose.
2. Pagal valstybės, šios Konvencijos Šalies, teisės principus juridinių asmenų atsakomybė gali būti baudžiamoji, civilinė ar administracinė.
3. Tokia atsakomybė nepažeidžia nusikaltimą padariusių fizinių asmenų baudžiamosios atsakomybės.
4. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, visų pirma užtikrina, kad pagal šį straipsnį atsakomybėn patrauktiems juridiniams asmenims būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudžiamosios arba nebaudžiamosios sankcijos, įskaitant pinigines baudas.

Juridinių asmenų atsakomybė buvo numatyta Lietuvos baudžiamajame kodekse (toliau - BK), dar prieš ratifikuojant JT Konvenciją prieš korupciją ir, vėliau priėmus keletą teisėkūros pakeitimų, Lietuva šiuo metu tenkina Konvencijoje įtvirtintus reikalavimus. Juridinių asmenų atsakomybė numatoma BK 20 str. 1 dalyje (žr. teisinius dokumentus žemiau).

2009 m. birželio 8 d. Nutarime Lietuvos konstitucinis teismas smulkiai išaiškino, kokie kriterijai yra būtini, siekiant patraukti atsakomybėn juridinį asmenį“

„<...> pagal BK 20 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą juridinis asmuo baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas esant šioms sąlygoms: 1) padaryta nusikalstama veika patenka į BK specialiojoje dalyje nurodytų nusikalstamų veikų, už kurias numatyta juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė, sąrašą; 2) a) nusikalstamą veiką padarė juridinio asmens vardu arba individualiai veikęs fizinis asmuo, kuris juridiniame asmenyje eina vadovaujančias pareigas (priklausomai nuo juridinio asmens struktūros, valdymo tai gali būti tiek vienasmenis juridinio asmens valdymo organas – bendrovės vadovas, įmonės direktorius, prezidentas, tiek juridinio asmens kolegialiam valdymo organui atstovaujantis narys, pavyzdžiui, valdybos pirmininkas, tiek skyriaus ar padalinio vadovas) ir turi teisę arba atstovauti juridiniam asmeniui (tai yra nesutartinis atstovavimas, apimantis teisę veikti juridinio asmens vardu, kuri yra susijusi su atitinkamo fizinio asmens vadovaujančiomis pareigomis), arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu (tai yra teisė spręsti klausimus, susijusius su juridinio asmens veikla, santykiais su trečiaisiais asmenimis), arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą (tai yra teisė prižiūrėti, ar tinkamai yra vykdoma juridinio asmens veikla, taip pat teisė imtis tam tikrų priemonių, kad veikla būtų vykdoma tinkamai ir būtų pasiekti maksimalūs veiklos rezultatai); b) arba nusikalstamą veiką padarė fizinis asmuo, kuris yra juridinio asmens darbuotojas (asmuo, kurį su juridiniu asmeniu sieja darbo santykiai) ar įgaliotas atstovas (kai asmenį su juridiniu asmeniu sieja sutartiniai atstovavimo santykiai, grindžiami įgaliojimu, prokūra ar pan.) ir veika padaryta dėl vadovaujančias pareigas einančio asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės; 3) nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba jo interesais (kai iš fizinio asmens nusikalstamos veikos juridinis asmuo turi konkrečios naudos ir tą naudą pripažįsta arba kai juridinis asmuo yra suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama padariniais), arba tik jo naudai.“

BK 20 str. 1, 2 ir 3 dalių nuostatos aiškinamos ir taikomos sistemiškai.

Kitas svarbus šio JTKPK straipsnio tikslas yra nustatyti nacionalines taisykles, atskiriančias fizinio ir juridinio asmens atsakomybę, kad viena nebūtų priklausoma nuo kita. Asmeniui padarius nusikaltimą juridinio asmens vardu, turi būti galimybė baudžiamojon atsakomybėn patraukti ir nubausti juos abu. Tai reiškia, kad nors juridiniai asmenys gali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn už fizinio asmens nusižengimus, pastarasis negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn vietoje juridinio asmens. Praktikoje gali kilti problemų, jei fizinis asmuo pabėga ar vengia traukimo baudžiamojon atsakomybėn. Tokiais atvejais juridinio asmens traukimas

baudžiamojon atsakomybėn tampa sudėtingas. Čia reikėtų pastebėti, kad ypatingas dėmesys tokiais atvejais skiriamas nekaltumo prezumpcijai.

Juridinio asmens kaip nusikalstamos veikos subjekto specifiką lemia tai, kad jis yra nepriklausomas teisinių santykių subjektas, turintis veiksnumą ir teisnumą, nepriklausomą pavadinimą, organizacinį vientisumą ir nuo jo narių turto atskirą turtą. Tačiau tai, kad jis dalyvauja teisiniuose santykiuose per fizinį asmenį, veikiantį jo vardu, taip pat lemia ir kaltės specifiką. Juridinio asmens kaltė susijusi su to juridinio asmens naudai ar jo interesais veikiančio fizinio asmens kalte. Todėl, remiantis BK 20 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių teisinėmis nuostatomis, nėra numatomas pagrindas juridinio asmens atsakomybei, nesant kaltės. Visais atvejais juridinio asmens kaltė turi būti įrodoma atskirai nuo fizinio asmens kaltės. Teismų praktikoje formuluojama bandra taisyklė, kad nusikaltimo elementai turi būti nustatomi kiekvienam kaltinamajam, įskaitant ir juridinius asmenis. Taigi, jeigu juridinio asmens vardu veikiantis fizinis asmuo pripažįstamas kaltu, tai savaime nereiškia, kad juridinis asmuo bus pripažintas kaltu (teismai įvertina, ar, pavyzdžiui, juridinis asmuo turėjo naudos iš nusikaltimo, ar fizinis asmuo veikė juridinio asmens naudai ir kt.).

Tokios BK 20 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nurodomos teisinės nuostatos, pagal kurias juridinio asmens atsakomybė siejama su fizinio asmens padaryta nusikalstama veika, nereiškia, kad juridinio asmens kaltės nereikia įrodyti įstatymo nustatyta tvarka ir pripažinti teismo sprendimu. Baigiant galima apibendrinti, kad BK 20 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse numatytos teisinės nuostatos nesudaro prielaidų pažeisti nekaltumo prezumpcijos ir nesudaro galimybių juridiniams asmenims nepagrįstai išvengti atsakomybės.

Kalbant apie galiojančių sankcijų skyrimą, BK 43 straipsnio 4 dalyje įtvirtinama nuostata, kad BK Specialiosios dalies straipsnių sankcijose nenumatomos specialios nuobaudos, taikytinos juridiniams asmenims. Skiriant nuobaudą juridiniam asmeniui, teismas remiasi šio straipsnio 1 dalyje pateikiamu nuobaudų sąrašu: bauda, juridinio asmens veiklos apribojimas, juridinio asmens likvidavimas. Pasirinkus baudą, ji skiriama laikantis BK 47 straipsnio 4 dalies (Konstitucinio teismo 2007 m. birželio 2 d. išaiškinimas), kurioje numatomos baudų ribos, atsižvelgiant į nusikaltimo sunkumą (žr. Teisinius dokumentus žemiau; *pastaba*: 2011 m. balandžio pabaigoje BK 47 straipsnis buvo pakeistas ir baudos padidintos, kai kuriose kategorijose net penkis kartus), o didžiausia galima bauda juridiniam asmeniui – 50000 MGL (minimalaus gyvenimo lygių).

Pastebėtina, kad BK nėra numatoma jokių specialių taisyklių ar gairių konkrečios baudos dydžio parinkimui juridiniam asmeniui ir šis sprendimas paliekamas vien teismo diskrecijai. TILS nerado statistinių duomenų, pavyzdžiui, apie tai, kiek juridinių asmenų buvo nubausta baudomis už korupcinio pobūdžio nusikaltimus (per pastaruosius keletą metų arba, pavyzdžiui, nuo naujojo BK įsigaliojimo), kokia sankcija buvo taikoma dažniausiai, koks buvo vidutinis baudos dydis ir kt. Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento atliktos studijos¹⁸ išaiškėjo, kad juridiniams asmenims ypatingas dėmesis neskiriamas ir, jei juridinių asmenų bylos patektų į analizės lauką, kaltinamiesiems skiriamos sankcijos nebūtų iš esmės skyręsi. Nors baudos buvo padidintos, lieka neaišku, kiek veiksmingos ir atgrasančios gali būti realiai teismuose skiriamos bausmės juridiniams asmenims. Išanalizavus kelias juridinių asmenų bylas, susidarė įspūdis, kad skiriant baudas nėra atsižvelgiama į kaltinamo juridinio asmens pobūdį (tai, kad juridinį asmenį finansinės sankcijos paveikia kitaip nei paveiktų fizinį asmenį) ir jomis nėra siekiama, pavyzdžiui, atgrasyti nuo papirkimo kaip verslo vykdymo būdo, todėl juridiniai asmenys gali nuspręsti tokią riziką prisiimti.¹⁹ Deja, vieningų duomenų ir statistikos trūkumas neleidžia padaryti

¹⁸ Teismų praktikos, skiriant bausmes už kyšininkavimą, papirkimą bei piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, tyrimas (paskelbimo data 2011 02 11, prieiga prie elektroninės tyrimo versijos lietuvių kalba: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=pspaud&id=851>)

¹⁹ Padėtis gali būti panaši kaip ir sankcijų už kontrabandą atveju. Dalis įmonių baudžiamąjį procesą ir baudą vertina kaip „mokymosi mokestį“, t.y. jos pasirengusios dalyvauti procese ir sumokėti baudą, iš esmės nepakenkiančią jų „verslui“, siekdamos sužinoti, kaip veikia teisėsaugos institucijos, kokie metodai naudojami ir kt.

labiau pagrįstų bei detalių išvadų.

Trumpa pirmosios instancijos teismų praktikos analizė atskleidė, kad dažniausiai juridiniams asmenims taikomos sankcijos yra baudos. Galima pastebėti, kad paprastai baudos yra nedidelės: teismai linkę atsižvelgti į daug veiksnių, galinčių sumažinti realiai skiriamą baudą (pavyzdžiui, fizinio asmens įstatinio kapitalo dalis, galimas juridinio asmens darbuotojų padėties apsunkinimas, iš nusikalstamos veikos gauta nauda ir kt.).

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

20 straipsnis. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė

1. Juridinis asmuo atsako tik už nusikalstamas veikas, už kurių padarymą šio kodekso specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė.

2. Juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:

- 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba
- 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba
- 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

3. Juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės.

4. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kūrė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės.

5. Pagal šį kodeksą neatsako valstybė, savivaldybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija.

47 straipsnis. Bauda

1. Bauda yra piniginė bausmė, teismo skiriama šio kodekso specialiojoje dalyje numatytais atvejais.

2. Bauda skaičiuojama minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydžiais. Minimali bauda yra vieno MGL dydžio.

3. Nustatoma bauda:

- 1) už baudžiamąjį nusižengimą - iki 50 MGL dydžio;
- 2) už nesunkų nusikaltimą - iki 100 MGL dydžio;
- 3) už apysunkų nusikaltimą - iki 200 MGL dydžio;
- 4) už sunkų nusikaltimą - iki 300 MGL dydžio;
- 5) už neatsargų nusikaltimą - iki 75 MGL dydžio.

4. Juridiniam asmeniui nustatoma iki 50000 MGL dydžio bauda.

5. Baudos dydis už padarytą nusikalstamą veiką straipsnio sankcijoje nenurodomas. Jį nustato teismas, skirdamas bausmę.

6. Jeigu asmuo neturi lėšų sumokėti teismo paskirtą baudą, teismas, vadovaudamasis šio kodekso 65 straipsnyje nustatytais taisyklėmis, nuteistojo sutikimu šią bausmę gali pakeisti viešaisiais darbais.

7. Jeigu asmuo vengia savu noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti, teismas gali pakeisti baudą areštu. Keisdamas baudą areštu, teismas vadovaujasi šio kodekso 65 straipsnyje nustatytais taisyklėmis.

29 straipsnis. Senatīs

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, tam tikrais atvejais pagal savo nacionalinę teisę nustato ilgą senaties terminą pradėti procesinius veiksmus dėl bet kokio šios Konvencijos nustatyto nusikaltimo ir nustato ilgesnį senaties terminą arba numato senaties termino sustabdymą, jei asmuo, įtariamasis padaręs nusikaltimą, išvengė teisingumo.

2010 m. vasarą visose ES valstybėse narėse atlikto regioninio tyrimo metu, TILS parengė

nacionalinę studiją „Senaties terminų taikymo baudžiant už korupcinio pobūdžio nusikaltimus Lietuvoje analizė“ (autorius: dr. S. Bikelis)²⁰. Dabartinės senaties terminus (toliau - ST) reglamentuojančios nuostatos buvo vertinamos tiek iš teorinės, tiek iš praktinės pusės, daugiausiai dėmesio skiriant korupcinio pobūdžio nusikaltimams. Nors oficiali statistika rodo esant labai mažai korupcinio pobūdžio baudžiamųjų procesų, kurie būtų buvę nutraukti dėl senaties (tik du atvejai per ketverius metus), diskusijos su teisės praktikais atskleidė, kad realūs skaičiai (įskaitant tyrimus, nepradėtus dėl nedidelės tikimybės juos baigti nesuėjus senaties terminui) gali būti kiek didesni.

Be to, 2009 m. Lietuvos teisės institutas atliko bendro pobūdžio tyrimą „Senatis baudžiamojo teisingumo sistemoje“, kur senatį reglamentuojančios teisės nuostatos buvo vertinamos iš senaties instituto tikslo baudžiamojo teisingumo srityje pusės. Padaryta išvada, kad BK 95 str. numatyti senaties terminai tuo metu buvo per trumpi (GRECO pastebėjimai trečiojo etapo ataskaitoje apie Lietuvą buvo tokie pat): dveji metai baudžiamojo nusižengimo atveju, penkeri metai nesunkaus nusikaltimo atveju, dešimt metų sunkaus ir penkiolika metų labai sunkaus nusikaltimo atveju. Pasiūlyta maždaug dvigubai pailginti senaties terminus.

Taigi, trumpi senaties terminai, numatyti BK iki 2010 m. birželio 29 d., sudarė esminę kliūtį asmenų patraukimui baudžiamajon atsakomybėn. Tačiau galimybei numatyti konkrečius senaties terminus konkrečioms nusižengimams, pavyzdžiui, korupcinio pobūdžio nusižengimams, nebuvo pritarta. Po svarstymų Parlamente, 2010 m. birželio 15 d. buvo priimtas BK 95 str. kompromisinis pakeitimas ir šiuo metu senatis nebėra kliūtis veiksmingam antikorpucinių įstatymų įgyvendinimui.

Teoriškai šis pakeitimas atrodo kiek eklektiškas. Jame derinami įvairūs senaties terminų skaičiavimo mechanizmai, paremti visiškai skirtingu teoriniu pagrindu. Tačiau pakeitimą galima vertinti teigiamai iš praktinės pusės, kadangi juo pailginami senaties terminai ir tokiu būdu sumažinama nepagrįstai didelė senaties įtaka baudžiamojo teisingumo įgyvendinimui. Kadangi naujosios nuostatos apsunkena įtariamųjų padėtį (pailginant senaties terminus), taikytinas *lex retro non agit* principas, t.y. naujosios nuostatos taikytinos tik tų nusižengimų atvejų, kurie padaryti po pakeitimų įsigaliojimo. Todėl svarbu pažymėti, kad iki pakeitimų datos padarytų nusikaltimų atveju taikytina ankstesnė BK 95 str. redakcija.

Senaties terminas **skaičiuojamas** nuo nusikalstamos veikos padarymo dienos iki nuosprendžio priėmimo pirmos instancijos teisme. Senaties termino skaičiavimas prasideda tą dieną, kai atsiranda neteisėtas rezultatas, o jei įstatyme nereikalaujama draudžiamo rezultato atsiradimo, senaties eiga prasideda nuo paskutinės nusikalstamos veikos padarymo dienos. Senaties terminas apima tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo laikotarpį. Tačiau neteisėtas nuosprendis nenutraukia ir nesustabdo senaties eigos. Jei apeliacinės instancijos teismas nusprendžia, kad apkaltinamasis nuosprendis buvo neteisėtas (bet kokiu pagrindu), naujas apkaltinamasis nuosprendis gali būti priimtas tik su sąlyga, kad senaties terminas dar nėra pasibaigęs.

Vienintelės aplinkybės, kuriomis **nutraukiama** senaties eiga, yra naujo tyčinio baudžiamojo nusikaltimo (nusikaltimo arba baudžiamojo nusižengimo) padarymas. Procesiniai tyrimo ar baudžiamojo persekiojimo veiksmai nepertraukia senaties eigos.

Ankstesnėje BK 95 str. redakcijoje kaip vienintelis pagrindas **sustabdyti** senaties eigą buvo numatytas teisingumo vengimas. Senaties eiga sustabdoma, jei įtariamasis pabėga nuo teisingumo. Senaties eiga atsinaujina nuo tada, kai asmuo areštuojamas arba kai jis (ji) atvyksta į teisėsaugos instituciją arba teismą. Tačiau BK numatoma, kad apkaltinamasis nuosprendis gali būti nepriimtas, suėjus dvidešimt penkeriems (iki pakeitimų - penkiolikai) metų nuo su tyčine žmogžudyste susijusio nusikaltimo padarymo, kai senaties eiga nenutrūko dėl naujo tyčinio (anksčiau – tyčinio arba neatsargaus) nusikaltimo padarymo.

Pakeitimuose numatyti keturi papildomi pagrindai senaties eigos sustabdymui. Jie reglamentuoja bylos svarstymo teisme sustabdymą (žr. Teisinius dokumentus žemiau: 95(5) str.). 95(6) str. nurodoma, kad bet kuris iš keturių minėtų pagrindų senaties eigos sustabdymui negali senaties eigos pratęsti ilgiau nei penkeriais metais.

²⁰ Studija buvo parengta regioninio projekto „Laikas baigėsi: senaties terminai ir baudžiamasis persekiojimas už korupciją“ metu, ją atliko keletas „Transparency International“ skyrių ir finansavo Europos Komisija.

BK 95 straipsnyje nurodoma, kad senaties trukmė, taikytina apkaltinamajam nuosprendžiui, priklauso nuo nusižengimo rūšies (žr. Teisinius dokumentus žemiau). Už baudžiamąjį nusižengimą baudžiama su laisvės atėmimu nesusijusia bausme, išskyrus areštą. Tyčinių nusikaltimų klasifikacija paremta ilgiausiu laisvės atėmimo terminu, numatytu už nusikaltimą sankcijose: ne daugiau kaip treji metai nesunkaus nusikaltimo atveju, ne daugiau kaip šešeri metai apysunkio nusikaltimo atveju, ne daugiau kaip dešimt metų sunkaus nusikaltimo atveju ir daugiau kaip dešimt metų labai sunkaus nusikaltimo atveju.

Pakeitimais taip pat pailgintas senaties terminas nusikaltimų prieš nepilnamečius atveju. BK 95(3) str. numatoma, kad senaties terminas negali sueiti tol, kol nepilnamečiui, nukentėjusiajam nuo baudžiamojo nusikaltimo žmogaus sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, prieš vaiką, šeimą ar moralei, sukaks dvidešimt penkeri metai.

BK nėra numatoma konkrečių nuostatų dėl tik korupcinio pobūdžio nusižengimams taikytinos senaties. Senaties eigos trukmė korupcinio pobūdžio nusižengimo atveju priklauso nuo didžiausių įstatyme numatytų sankcijų, pavyzdžiui, senatis pasyvaus kyšininkavimo atveju yra 12 metų (iki pakeitimų – 8 m.), aktyvaus kyšininkavimo atveju – 8 m. (anksčiau – 5 m.), prekybos įtaka atveju – 8 m. (5 m.), turto pasisavinimo ir iššvaistymo atveju – 8 m. (5 m.), piktnaudžiavimo įgaliojimais atveju – 12 m. (8 m.), neteisėto praturtėjimo atveju – 12 m. (8 m.), pinigų plovimo atveju – 15 m. (10 m.), ir kt.

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 str. pakeitimas

95 straipsnis. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis

1. Asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, jeigu:

1) praėję:

- a) treji metai, kai padarytas baudžiamasis nusižengimas;
 - b) aštuoneri metai, kai padarytas neatsargus arba nesunkus tyčinis nusikaltimas;
 - c) dvylika metų, kai padarytas apysunkis tyčinis nusikaltimas;
 - d) penkiolika metų, kai buvo padarytas sunkus nusikaltimas;
 - e) dvidešimt metų, kai buvo padarytas labai sunkus nusikaltimas;
 - f) trisdešimt metų, kai buvo padarytas nusikaltimas, susijęs su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu;
- 2) per šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą laiką asmuo nesislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo ir nepadarė naujos nusikalstamos veikos.

2. Senaties terminas skaičiuojamas nuo nusikalstamos veikos padarymo iki nuosprendžio priėmimo dienos.

3. Jeigu nuo baudžiamojo nusikaltimo žmogaus sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, prieš vaiką ir šeimą ir moralei nukentėjo nepilnametis, senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina dvidešimt penkeri metai.

4. Jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo pasislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, senaties eiga sustoja. Senaties eiga atsinaujina nuo tos dienos, kurią asmuo sulaikomas arba kurią jis pats atvyksta pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą. Tačiau apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo to laiko, kai asmuo padarė nusikalstamą veiką, praėjo dvidešimt penkeri metai, o nuo to laiko, kai padarė nusikaltimą, susijusį su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu, – trisdešimt metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos tyčinės nusikalstamos veikos padarymo.

5. Bylos nagrinėjimo teisme metu senaties eiga sustoja laikotarpiui, kuriam:

1. teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką ar bylos nagrinėjimą atideda dėl kaltinamojo ar jo gynėjo nedalyvavimo;

2. teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką, kol bus atlikta teismo paskirta ekspertizė, specialisto tyrimas ar bus įvykdytas teisinės pagalbos prašymas užsienio valstybei;

3. teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką ir paveda prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui atlikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytus procesinius veiksmus;

4. teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką naujai pakviestam kaltinamojo gynėjui susipažinti su bylos medžiaga.

6. Šio straipsnio 5 dalyje numatytais atvejais apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo senaties termino pradžios praėjo penkeriais metais ilgesnis terminas, negu numatyta šio straipsnio 1 dalyje.

7. Jeigu asmuo iki šiame straipsnyje nurodytų terminų pabaigos padaro naują tyčinę nusikalstamą veiką, senaties eiga nutrūksta. Šiuo atveju senaties eiga už pirmą nusikalstamą veiką pradedama skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas tyčinis nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas.

8. Nėra senaties šiems nusikaltimams, numatytiems šiame kodekse:

- 1) genocidui (99 straipsnis);
- 2) tarptautinės teisės draudžiamam elgesiui su žmonėmis (100 straipsnis);
- 3) tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymui (101 straipsnis);
- 4) civilių trėmimui ar perkėlimui (102 straipsnis);
- 5) tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žalojimui, kankinimui ar kitokiam nežmoniškam elgesiui su jais ar jų turto apsaugos pažeidimui (103 straipsnis);
- 6) tarptautinės humanitarinės teisės normų, saugančių civilius ir jų turtą karo metu, pažeidimui (104 straipsnis);
- 7) civilių ar karo belaisvių prievartiniam panaudojimui priešo ginkluotosiose pajėgose (105 straipsnis);
- 8) saugomų objektų naikinimui ar nacionalinių vertybių grobstymui (106 straipsnis);
- 9) agresijai (110 straipsnis);
- 10) draudžiamai karo atakai (111 straipsnis);
- 11) uždraustų karo priemonių naudojimui (112 straipsnis).

31 straipsnis. Įšaldymas, areštas ir konfiskavimas

1. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, kiek leidžiama pagal jos nacionalinės teisės sistemą, imasi visų būtinų priemonių, kad galėtų konfiskuoti:

(a) pajamas, gautas padarius šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus arba turtą, kurio vertė atitinka tokias pajamas;

(b) šios Konvencijos nustatytiems nusikaltimams įvykdyti naudotus ar skirtus naudoti turtą, įrankius ar kitas priemones.

2. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, imasi visų būtinų priemonių, kad nustatytų, surastų, įšaldytų ar areštuotų bet kokį šio straipsnio 1 dalyje minimą daiktą, kad vėliau jį konfiskuotų.

3. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, pagal jos nacionalinę teisę priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad reguliuotų kompetentingų institucijų vykdomą pagal šio straipsnio 1 ir 2 dalis įšaldyto, areštuoto ar konfiskuoto turto valdymą.

4. Jeigu tokios nusikalstamu būdu įgytos pajamos buvo iš dalies ar visai pertvarkytos ar paverstos kitu turtu, šiame straipsnyje minimos priemonės taikomos tokiam turtui, o ne pajamoms.

5. Jeigu tokios nusikalstamu būdu įgytos pajamos susimaišė su teisėtai gautu turtu, nepažeidžiant jokių su įšaldymu ar areštu susijusių galių, konfiskuojama ta turto dalis, kuri atitinka susimaišusių pajamų dalį.

6. Šiame straipsnyje nurodytos priemonės, kurios taikomos nusikalstamu būdu įgytoms pajamoms ar kitokiai naudai, gautai iš tokių pajamų, tokiu pat būdu ir tokia pat apimtimi taikomos turtui, į kurį paverstos ar konvertuotos tokios pajamos, ar turtui, susimaišusiam su tokiomis pajamomis.

7. Šio straipsnio ir šios Konvencijos 55 straipsnio įgyvendinimo tikslais kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, suteikia savo teismams ar kitoms kompetentingoms institucijoms įgaliojimus, leidžiančius naudotis bankų, finansiniais ar komerciniais dokumentais arba juos areštuoti. Valstybė, šios Konvencijos Šalis, negali atsisakyti veikti pagal šios dalies nuostatas, motyvuodama banko paslaptimi.

8. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, gali svarstyti galimybę reikalauti, kad nusikaltęs asmuo įrodytų tokių konfiskuotinių, manoma, nusikalstamu būdu įgytų pajamų ar kito turto teisėtą prigimtį tiek, kiek toks reikalavimas atitinka pagrindinius jų nacionalinės teisės principus ir teismo ar kitų procesų pobūdį.

9. Šio straipsnio nuostatos aiškinamos taip, kad nebūtų pažeistos *bona fide* trečiųjų šalių teisės.

10. Nė viena šio straipsnio nuostata nekeičia principo, kad jame nurodytos priemonės apibrėžiamos ir įgyvendinamos pagal valstybės, šios Konvencijos Šalies, nacionalinę teisę.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau - Konstitucija) (1992, Nr. 33-1014) 23 straipsnyje numatoma bendroji taisyklė, kad nuosavybė yra neliečiama, o nuosavybės teises saugo įstatymai. Vienintelė Konstitucijoje numatoma išimtis yra ta, kad nuosavybė gali būti paimama visuomenės poreikiams įstatymo nustatyta tvarka, bet tokiais atvejais visada turi būti teisingai atlyginama. Lietuvos Respublikos konstitucinis teismas gerai žinomame 1993 m. gruodžio 13 d. nuosprendyje

išaiškino, kad konfiskavimas neprieštarauja Konstitucijos ir tarptautinių sutarčių teisinėms nuostatomis. Greta kitų teisinių argumentų, Konstitucinis teismas aiškino, kad jei asmuo pažeidžia kitų asmenų teises ir laisves, įgyvendindamas savo teises, jis (ji) gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (Konstitucijos 30, 31 str.). Konfiskavimas neprieštarauja konstituciniam neliečiamos nuosavybės principui - nusikaltimais pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, taigi, baudžiamoji teisė siekia ne tik paveikti nuteistą, bet ir užtikrinti nukentėjusiųjų bei visuomenės interesų apsaugą, numatant griežtą ir diferencijuotą bausmių sistemą.

Konfiskavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - BK) ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau - BPK) teisinės nuostatos. Remiantis Baudžiamojo kodekso 72 straipsniu, turto, kuris buvo nusikalstamos veikos rezultatas ir nusikaltimo įrankis, konfiskavimas privalomas, kai šis rezultatas ir įrankis priklauso kaltininkui. Šio straipsnio 2 dalyje nusikalstamos veikos rezultatu pripažįstamas bet kokio pavidalo turtas, tiesiogiai ar netiesiogiai gautas iš nusikalstamos veikos, taip išplečiant galimai konfiskuotino turto kategoriją. Konfiskavimas iš trečiųjų šalių galimas esant tam tikroms teisinėms sąlygoms, numatytoms šio straipsnio 4 dalyje. Šios ypatingos teisinės sąlygos garantuoja trečiųjų šalių teisių apsaugą, bet kartu susiaurina konfiskavimo iš trečiųjų šalių taikymo sritį tiek, kad įrodyti šių sąlygų buvimą gali būti labai sudėtinga. Remiantis BK 67 str. (5 dalimi²¹), konfiskavimas taikytinas ir juridiniams asmenims, gavusiems naudą iš nusikalstamos veikos padarymo. Byloje Nr. 2K-198/2005, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad konfiskavimas gali būti taikomas juridiniams asmenims, nepaisant to, ar juridiniam asmeniui konkrečiu atveju buvo ar nebuvo pareikšti kaltinimai.

Teismų praktikos konfiskavimo srityje apžvalgoje („Teismų praktika“, Nr. 32, 2010) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad konfiskavimo taikymas nėra teismo prerogatyva ir konfiskavimo faktas priklauso tik nuo tam tikrų sąlygų, numatytų įstatymuose, egzistavimo. Taigi, nustatius šių sąlygų buvimą, teismams neleidžiama daryti išimčių (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, bylos Nr. 2K-338/2007). Tai – teigiama tendencija, kadangi taip sumažinama galimybė teismams savo nuožiūra nukrypti nuo įstatymo nuostatų.

Byloje Nr. 2K-307/2007 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad be kitų nuosavybės formų, pagal konfiskavimą reglamentuojančias BK teisines nuostatas, galima konfiskuoti ir pinigus, jei teismas nustato, kad konkrečiu atveju pinigai buvo nusikaltimo įrankis. Taigi pinigai yra konfiskavimo objektas, kaip ir bet kuri kita nuosavybės forma.

2010 m. gruodžio mėn. įsigaliojo naujas BK pakeitimas ir buvo įtrauktas 72³ straipsnis „Išplėstinis turto konfiskavimas“. Jame nurodoma, kad išplėstinis konfiskavimas yra kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, konfiskavimas. Be sąlygos dėl nusikalstamo tokio turto įgijimo pobūdžio buvimo, siekiant taikyti šį straipsnį, turi būti išpildytos ir kitos sąlygos. Šios sąlygos yra tokios: kaltininkas turi būti pripažintas kaltu įvykdžius apysunkį, sunkų arba labai sunkų nusikaltimą (iš kurio galėjo turėti pinigines naudas), kaltininkas turi valdyti turtą, įgytą nusikaltimo padarymo metu, šio turto vertė turi viršyti jo (jos) teisėtą pajamą, o skirtumas turi būti didesnis nei 250 MGL (minimalaus gyvenimo lygių) (ši sąlyga apima ir trečiosioms šalims perduotą turtą, tačiau 72³ str. 3 dalyje tokiems atvejams numatomos tam tikros papildomos sąlygos), kaltininkas tyrimo metu turi nesugebėti pagrįsti šio turto gavimo. Šis straipsnis atspindi neprivalomą JTKPK 31 str. 8 dalyje numatomą nuostatą: reikalavimą pažeidėjui įrodyti teisėtą įtariamai nusikalstamu būdu įgytų pajamų ar kito konfiskuotino turto kilmę. Tai reiškia, kad įrodymo našta įrodyti, kad įtariamai nusikalstamu būdu įgytos pajamos buvo gautos iš teisėtų šaltinių, perkeliama atsakovui (neprivalama JTKPK nuostata). Reikia pastebėti, kad šis naujai priimtas BK straipsnis taikytinas tik tais atvejais, kai turtas buvo įgytas po šios nuostatos įsigaliojimo. Tačiau pagrindinis teisinis reikalavimas konfiskavimui išlieka tas pats tiek konfiskavimo, tiek išplėstinio konfiskavimo atveju: turtas turi būti susijęs su konkrečia nusikalstama veika.

²¹ Dabar 7 dalis (rengiant šią analizę, įsigaliojo BK pakeitimai (2011 06 21, Nr. XI-1472)).

Neįmanoma kalbėti apie su šio straipsnio įgyvendinimu praktikoje susijusias problemas, kadangi jis dar nebuvo taikytas. Tačiau tam tikrus pačios straipsnio formuluotės aspektus Lietuvos Seimo teisės departamentas įvardijo kaip probleminius dar prieš įsigaliojant straipsniui. Pavyzdžiui, teigta, kad teisinė nuostata, nurodanti, jog norint konfiskuoti turtą, skirtumas su teisėtomis pajamomis turi būti didesnis nei 250 MGL (minimalaus gyvenimo lygių), tarsi palieka teisinę spragą tiems atvejams, kai sumos mažesnės. Be to, nuostata, kad galimai konfiskuotinas turtas galėjo būti įgytas per penkerius metus iki nusikaltimo įvykdymo, kelia pagrįstų abejonių, kadangi (nors šis straipsnis bus taikomas tik turtui, gautam po pakeitimų įsigaliojimo ir todėl prieštaravimo *lex retro non agit* principui nėra) lieka neaišku, kaip bus nustatytas ryšys tarp nusikaltimo ir konkretaus turto, įgyto prieš penkerius metus iki nusikaltimo padarymo.

Abiem atvejais, jei turto konfiskuoti negalima arba konfiskavimas būtų neįmanomas, teismas išieško atitinkamą pinigų sumą. Tai taip pat reiškia, kad konfiskavimo objektas gali būti bet kokia turto forma. Remiantis Teismų praktikos teisės konfiskavimo srityje apžvalga („Teismų praktika“, Nr. 32, 2010), pavyzdžiui, jei valstybės tarnautojas kaip kyšį gauną nemokamą paslaugą, teismas konfiskuoja atitinkamos vertės turtą (t.y. paslaugos vertės). Apibendrinant, galima sakyti, kad Lietuva pasirinko konfiskavimo metodą, apimančią turto ir atitinkamos vertės ekvivalentų konfiskavimą.

BPK 151 str. numato, kad tais atvejais, kai galimas konfiskavimas arba išplėstinis konfiskavimas, galima taikyti laikiną turtinių teisių apribojimą. Ši „išaldymo“ nuostata garantuoja, kad konfiskavimas, esant reikalui, bus įmanoma priemonė bei galės būti taikoma ir juridiniams asmenims. Tokiais atvejais turtas, kurio nuosavybės teisės laikinai apribotos, yra laikinai perduodamas saugoti savivaldybės institucijos atstovui, turto savininkui ar savininko teisiniui atstovui (arba šeimos nariui), arba kitam asmeniui. Bet kuriuo atveju toks asmuo privalo pasirašyti pasižadėjimą.

BPK 170¹ str. numatoma, kad prokurorai privalo imtis priemonių, siekiant užtikrinti, kad aukščiau minėtuose BK straipsniuose (72 ar 72³ str.) nurodytus reikalavimus atitinkantis turtas būtų identifiкуotas ir galimai konfiskuotas. Baigiant galima pastebėti, kad šios teisinės nuostatos sukuria sistemą, užtikrinančią, kad konfiskavimą arba išplėstinį konfiskavimą būtų galima taikyti kaip priemonę tais atvejais, kai teismas nuspręstų, kad to reikia.

Pasak Prezidentės patarėjo, praktikos iki teisės aktų pakeitimų analizė atskleidė, kad 2010 m. konfiskavimas buvo taikytas tik 1% visų apkaltinamųjų nuosprendžių atvejų. Kadangi bendrosios teisinės nuostatos, reglamentuojančios konfiskavimą, egzistavo jau ilgai ir buvo taikomos taip retai, lieka neaišku, ar situacija savaime pasikeis, įvedus šias naujas nuostatas. Greta sudėtingų naujųjų nuostatų formuluočių ir dar nesukurtos praktikos, kuria būtų galima remtis, daug teisės praktikų kaip kliūtį konfiskavimo nuostatų taikymui nurodė ir tinkamų mokymų teisėsaugos pareigūnams trūkumą.

Reikėtų pastebėti, kad, kalbant apie konfiskavimo procedūrą, banko paslaptis kliūčių nesudaro (kaip nurodyta konstatuota, Konvencijos 40 str. apžvalgoje).

Be JT Konvencijos prieš korupciją, Lietuva yra prisiėmusi kitų su konfiskavimu susijusių tarptautinių teisinių įsipareigojimų: Konvencija dėl pinigų plovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo (Europos Taryba, Strasbūras, 1990 11 08), Jungtinių Tautų Konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą 12 str. (Niujorkas, 2000 lapkričio 15 d.), 2001 birželio 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, išaldymo, areštavimo ir konfiskavimo, 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR dėl su nusikaltimais susijusių pajamų, priemonių ir turto konfiskavimo. Visi šie tarptautiniai įsipareigojimai perkelti nacionalinėje teisėje.

Konfiskuoto turto administravimas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 634 (2004 m. gegužės 26 d.) patvirtintomis nuostatomis. Remiantis šiuo nutarimu, už konfiskuoto turto valdymą atsakinga Mokesčių inspekcija. Greta kitų funkcijų, Mokesčių inspekcija perduoda, apskaito, saugo, realizuoja ir prireikus gražina konfiskuotą turtą, kuris turi būti perduotas Inspekcijai ne vėliau kaip po 10 dienų po sprendimo konfiskuoti turtą įsigaliojimo. Šio nutarimo VII skyriuje įtvirtintos nuostatos dėl turto gražinimo ir nurodoma, kad, įsigaliojus oficialiam sprendimui gražinti turtą, turtas turi būti gražintas savininkui (teisinis pagrindas gražinimui yra savininko prašymas), o jei turtas jau parduotas, turi būti gražinama atitinkama vertė pinigais (atskaičius su turto saugojimu, realizavimu ir kt. susijusias išlaidas). Turtas turi būti gražinamas ne vėliau kaip po 30 dienų po savininko prašymo pateikimo.²²

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos Konstitucija. 23 straipsnis:

Nuosavybė neliečiama. Nuosavybės teisės saugo įstatymai. Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas:

67 straipsnis. Baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis ir rūšys

1. Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį.
2. Pilnamečiui asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės šio kodekso VI skyriuje numatytais pagrindais arba atleistam nuo bausmės šio kodekso X skyriuje numatytais pagrindais, gali būti skiriamos šios baudžiamojo poveikio priemonės:
 - 1) uždraudimas naudotis specialia teise;
 - 2) viešųjų teisių atėmimas;
 - 3) teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas;
 - 4) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas;
 - 5) nemokami darbai;
 - 6) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą;
 - 7) turto konfiskavimas.
 - 8) draudimas prisitarti prie nukentėjusio asmens;
 - 9) dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose;
 - 10) išplėstinis turto konfiskavimas.

2 dalies redakcija nuo 2012-07-01:

2. Pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės šio kodekso VI skyriuje numatytais pagrindais arba atleistam nuo bausmės šio kodekso X skyriuje numatytais pagrindais, arba lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso XI skyriuje numatytais pagrindais, gali būti skiriamos šios baudžiamojo poveikio priemonės:
 - 1) uždraudimas naudotis specialia teise;
 - 2) viešųjų teisių atėmimas;
 - 3) teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas;
 - 4) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas;
 - 5) nemokami darbai;

²² 2010 m. gruodžio mėn. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija pateikė šio nutarimo pataisas, susijusias su automatizuotos mokesčių apskaitos informacinės sistemos įdiegimu. Ši sistema automatizuos visas turto perdavimo valstybei procedūras, įskaitant pranešimus apie konfiskuoto turto pardavimą, gražinimą ir kt.

- 6) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą;
 - 7) turto konfiskavimas;
 - 8) draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens;
 - 9) dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose;
 - 10) išplėstinis turto konfiskavimas.
3. Uždraudimas naudotis specialia teise, viešųjų teisių atėmimas, teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas, turto konfiskavimas, draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose, išplėstinis turto konfiskavimas gali būti skiriami kartu su bausme.
4. Nepilnamečiui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės šio kodekso VI ar XI skyriuje numatytais pagrindais arba atleistam nuo bausmės šio kodekso X skyriuje numatytais pagrindais, gali būti skiriamas turto konfiskavimas, išplėstinis turto konfiskavimas.
5. Juridiniam asmeniui gali būti skiriamas turto konfiskavimas, išplėstinis turto konfiskavimas.
6. Kai skiriamos dvi ar daugiau baudžiamojo poveikio priemonių, atsižvelgiama į jų suderinamumą ir galimybes taisomai veikti nuteistąjį.

72 straipsnis. Turto konfiskavimas

1. Turto konfiskavimas yra priverstinis neatlygintinas konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn.
2. Konfiskuotinu turtu laikomas šio kodekso uždraustos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas. Šio kodekso uždraustos veikos rezultatu pripažįstamas tiesiogiai ar netiesiogiai iš jos gautas bet kokio pavidalo turtas.
3. Kaltininkui priklausantis konfiskuotinas turtas privalo būti konfiskuojamas visais atvejais.
4. Kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui priklausantis konfiskuotinas turtas konfiskuojamas, nepaisant to, ar tas asmuo nuteistas už šio kodekso uždraustos veikos padarymą, ar ne, jeigu:
 - 1) perleisdamas turtą kaltininkui ar kitiems asmenims, jis žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas bus naudojamas šio kodekso uždraustai veikai daryti;
 - 2) šis turtas jam buvo perleistas sudarius apsimestinį sandorį;
 - 3) šis turtas jam buvo perleistas kaip kaltininko šeimos nariui ar artimajam giminaičiui;
 - 4) šis turtas jam buvo perleistas kaip juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai;
 - 5) įgydamas šį turtą, jis arba juridiniame asmenyje vadovaujantis pareigas ėję ir teisę jam atstovauti, juridinio asmens vardu priimti sprendimus ar kontroliuoti juridinio asmens veiklą turėję asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas yra šio kodekso uždraustos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas.
5. Kai konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga, teismas iš kaltininko ar kitų šio straipsnio 4 dalyje nurodytų asmenų išieško konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą.
6. Teismas, skirdamas turto konfiskavimą, turi nurodyti konfiskuojamus daiktus arba konfiskuojamo turto vertę pinigais.

72³ straipsnis. Išplėstinis turto konfiskavimas

1. Išplėstinis turto konfiskavimas yra kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybėn, kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu.
2. Išplėstinis turto konfiskavimas taikomas, kai yra visos šios sąlygos:
 - 1) kaltininkas pripažintas padaręs apysunkį, sunkų arba labai sunkų tyčinį nusikaltimą, iš kurio jis turėjo ar galėjo turėti turtinės naudos;

2) kaltininkas turi šio kodekso uždraustos veikos padarymo metu, po jos padarymo arba per penkerius metus iki jos padarymo įgyto turto, kurio vertė neatitinka jo teisėtų pajamų, ir šis skirtumas viršija 250 MGL dydžio sumą, arba per šiame punkte nurodytą laikotarpį kitiems asmenims yra perleidęs tokio turto;

3) baudžiamojo proceso metu kaltininkas nepagrindžia šio turto įsigijimo teisėtumo.

3. Šio straipsnio 2 dalyje nurodytas konfiskuotinas turtas, perleistas kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui, iš šio asmens konfiskuojamas, jeigu yra bent vienas iš šių pagrindų:

1) turtas perleistas sudarius apsimestinį sandorį;

2) turtas perleistas kaltininko šeimos nariams arba artimiesiems giminaičiams;

3) turtas perleistas juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai;

4) asmuo, kuriam perleistas turtas, arba juridiniame asmenyje vadovaujantis pareigas ėję ir teisę jam atstovauti, juridinio asmens vardu priimti sprendimus ar kontroliuoti juridinio asmens veiklą turėję asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas įgytas nusikalstamu būdu ar neteisėtomis kaltininko lėšomis.

4. Šiame straipsnyje numatytas išplėstinis turto konfiskavimas negali būti taikomas kaltininko ar trečiųjų asmenų turtui ar jo daliai, iš kurių pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso, kitų įstatymų nuostatas negali būti išieškoma.

5. Kai konfiskuotinas visas turtas arba jo dalis yra paslėpta, suvartota, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga, teismas iš kaltininko ar kitų šio straipsnio 3 dalyje nurodytų asmenų išieško konfiskuotino turto ar jo dalies vertę atitinkančią pinigų sumą.

6. Teismas, skirdamas išplėstinį turto konfiskavimą, turi nurodyti konfiskuojamus daiktus arba konfiskuojamo turto ar jo dalies vertę pinigais.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417101

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 634 (2004 m. gegužės 26 d.):

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=391375

32 straipsnis. Liudytojų, ekspertų ir nukentėjusiųjų apsauga

1. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, imasi reikiamų priemonių, kad pagal savo teisinės sistemos principus ir turimomis lėšomis suteiktų veiksmingą apsaugą nuo galimų atsakomųjų veiksmų ar bauginimo parodymus apie šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus davusiems liudytojams ir ekspertams ir atitinkamai jų giminėms ar artimiesiems giminaičiams.

2. Šio straipsnio 1 dalyje numatytos priemonės gali apimti, *inter alia*, nepažeidžiant kaltinamojo teisių, įskaitant teisę į tinkamą teisinį procesą:

a) tokių asmenų fizinės apsaugos procedūras, kiek tai reikalinga ir praktiškai įgyvendinama, perkeliant juos į kitą vietą ir tam tikrais atvejais leidžiant neatskleisti informacijos apie asmenį ar asmens buvimo vietą arba riboti jos atskleidimą;

b) parodymų davimo taisykles, leidžiančias liudytojams ir ekspertams duoti parodymus tokių asmenų saugumą užtikrinančiu būdu, pavyzdžiui, leidžiant duoti parodymus ryšių priemonėmis, naudojant, pavyzdžiui, vaizdo ryšį ar kitas atitinkamas priemones.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, svarsto galimybę sudaryti sutartis ar sutarimus su kitomis valstybėmis, šios Konvencijos Šalimis, dėl šio straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų perkėlimo.

4. Šio straipsnio nuostatos taikomos ir nukentėjusiesiems tiek, kiek jie yra liudytojai.

5. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, vadovaudamasi savo nacionaline teise ir nepažeisdama gynybos teisės, sudaro galimybę nukentėjusiesiems atitinkamose baudžiamosios bylos nagrinėjimo stadijose išdėstyti savo nuomonę ir būgštavimus prieš nusikaltusį asmenį.

Specialių nuostatų, susijusių su liudytojų, ekspertų ir nukentėjusiųjų apsauga korupcinio pobūdžio bylose, nėra, apsaugos sistema tokia pati kaip ir visoje baudžiamosios teisės sistemoje. Iš pradžių (1996 m.) liudytojų apsauga buvo patikėta VIP Apsaugos departamentui, o 2000 m. liudytojų apsaugos sistema buvo priskirta Policijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Po sistemos reformos, šiuo metu už liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugą atsakingas vienas iš Kriminalinės policijos biuro padalinių.

Ekspertams ir nukentėjusiesiems suteikiama atitinkama apsauga pagal procesinės ir neprocesinės teisės nuostatas. Be to, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 233 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už poveikį liudytojui, nukentėjusiajam, ekspertui, specialistui ar vertėjui, įskaitant arešto arba laisvės atėmimo galimybę už siekimą daryti poveikį naudojant smurtą ar kitokią prievartą.

Remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau - BPK) 78 str., kaip liudytojas gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, jeigu yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors aplinkybių, turinčių reikšmės bylai išspręsti. BPK 84-90 str. numatoma, kad esama dviejų kategorijų asmenų, kurių oficialiomis išvadomis ir pareiškimais galima kliautis tyrimo metu: tai ekspertai ir specialistai (ekspertai turi būti įtraukti į oficialų sąrašą, tuo tarpu specialistai yra tarsi „laisvai samdomi“ asmenys, turintys specifinių žinių tam tikroje srityje). Remiantis BPK 28 str., nukentėjusiojo statusas suteikiamas fizinę, turtinę ar moralinę žalą dėl nusikalstamos veikos patyrusiam asmeniui, šio statuso suteikimo procedūra patikėta ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams ir teismui.

Atrodo, kad liudytojų, ekspertų (įskaitant specialistus) ir nukentėjusiųjų apsaugos sistema Lietuvos Respublikoje pakankama. Galima išskirti dvi teisinių priemonių grupes: specialiąją procedūrinę apsaugą ir specialiąją teisinę apsaugą. BPK nuostatos apima procedūrinės apsaugos priemones, tuo tarpu tarptautinės sutartys ir specialusis įstatymas dėl liudytojų ir kitų baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos dalyvių apima kitas teisinės apsaugos priemones (Baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatymas (2008 05 15, Nr. X-1542) (tolesnes neprocedūrinės priemones).

Pirmiausia, BPK 44 ir 45 str. numatomos bendrosios garantijos proceso dalyviams. 45 str. nustatoma prievolė teisėjui, prokurorui ir tyrimo pareigūnui paaiškinti proceso dalyviams jų teises ir užtikrinti galimybę jomis pasinaudoti. Remiantis BPK, liudytojai turi teisę prašyti apsaugos teisine tvarka. Anonimiškumo suteikimo liudytojams ir nukentėjusiesiems procedūra nurodyta 198 - 204 str. Anonimiškumą gali suteikti prokuroras arba ikiteisminio tyrimo pareigūnai, esant teisiniams pagrindams. Jie gali būti tokie: realus pavojus nukentėjusiojo, liudytojo ar jų šeimos narių arba artimų giminaičių gyvybei, sveikatai, laisvei ar turtui, tarnybai, verslui ar kitiems teisėtiems interesams, nukentėjusiojo arba liudytojo parodymai yra svarbūs baudžiamajame procese, nukentėjusysis ar liudytojas dalyvauja procese dėl labai sunkaus, sunkaus ar apysunkio nusikaltimo. Reikia pabrėžti, kad anonimiškumas gali būti taikomas tik esant visiems trimis pagrindams. Neformalių diskusijų su baudžiamosios teisės praktikais metu buvo pažymėta, kad visų šių teisinių aplinkybių buvimą įrodyti ypatingai sunku, ypač kalbant apie realaus pavojaus kriterijaus įrodymą. Asmens subjektyvaus manymo, kad jam (jai) ar jo (jos) šeimos nariams ar artimiems giminaičiams gresia pavojus, nepakanka – būtina rasti bent keletą objektyvių įrodymų. Be to, gali būti sudėtinga tam tikrą informaciją įvardyti kaip svarbią baudžiamajam procesui: liudytojo statuso suteikimo ir anonimiškumo pritaikymo klausimas paprastai kyla dar ikiteisminio tyrimo etapo metu. Todėl gali būti labai sudėtinga nuspręsti, ar tam tikri parodymai būtų, kaip formuluojama, „svarbūs baudžiamajame procese“. Žinoma, tokios pat taisyklės galioja korupcinio pobūdžio nusikaltimų atveju, tačiau šiais atvejais reikia pabrėžti, kad, kaip minėta, anonimiškumas gali būti suteikiamas nukentėjusiesiems ir liudytojams tik labai sunkių, sunkių ar apysunkių nusikaltimų atveju. Todėl, pavyzdžiui, tarpininko kyšininkavimo ar papirkimo atveju anonimiškumo taikyti nebūtų galima. 2010 rugsėjo mėn. Lietuvos Respublikos

Prezidentė inicijavo įstatymų pataisas, kuriomis siekiama taikyti anonimiškumą asmenims, ypač pranešusiems apie korupcijos atvejus. 2010 gruodžio mėn. į BPK buvo įtrauktas 199¹ str., kuriame įvedamas „dalinio anonimiškumo“ institutas. Šiuo straipsniu leidžiama teisėsaugos institucijoms suteikti dalinį anonimiškumą (pavyzdžiui, įslaptinant informaciją apie liudytojo profesiją ir adresą) liudytojui ar nukentėjusiajam arba jų šeimos nariams ar artimiems giminaičiams ne tik tais atvejais, kai yra visi minėti teisiniai pagrindai, bet ir tais atvejais, kai tokios informacijos atskleidimas turėtų neigiamą poveikį šių asmenų teisėms ir teisėtiems interesams.

BPK reglamentuoja procedūrinius klausimus, susijusius su anonimiškumu, keletose nuostatų. Pavyzdžiui, Kodekse nustatoma prievolė nenaudoti liudytojo vardo (naudoti kodą) bylos medžiagoje, numatoma atsakomybė už informacijos, susijusios su anonimiais liudytojais ar nukentėjusiais, atskleidimą, nurodoma, kad anoniminiai liudytojai ar nukentėjusieji turi būti apklausiami sudarius vaizdines ir garsines kliūtis arba naudojant vaizdines ir garsines priemones (fiziškai nedalyvaudami procese). Pastaruoju atveju, teisė užduoti klausimus suteikiama atsakovui ar jo (jos) advokatui, šios procedūros tvarka numatoma 203 str. 3 dalyje. Todėl atrodo, kad šios teisinės nuostatos atitinka Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatas dėl teisingo teismo proceso. Tačiau tai nereiškia, kad įgyvendinant šiuos straipsnius praktikoje sunkumų nekyla. Byloje *Birutis ir kiti prieš Lietuvą* (2002 m. kovo 28 d.) nuspręsta, kad vieno iš ieškovų teisė į teisingą teismą buvo pažeista, kadangi jo bausmė buvo pagrįsta tik anoniminių liudytojų parodymais, nesant kitų įrodymų.

Be anonimiškumo, minėtame Baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatyme numatomos kelios apsaugos priemonės: laikinas asmens perkėlimas į saugią vietą, fizinė asmens ir jo (jos) turto apsauga, asmens darbo ar mokymosi vietos pakeitimas, specialaus režimo, pagal kurį teikiami duomenys apie asmenį iš valstybės ir žinybinių registrų ir informacinių sistemų, nustatymas, asmens duomenų pakeitimas, plastinės operacijos, keičiančios asmens išvaizdą, padarymas, šaunamojo ginklo, kitų specialiųjų apsaugos priemonių išdavimas ir finansinės paramos suteikimas. Visos šios priemonės taikytinos liudytojams, nukentėjusiesiems ir ekspertams, įstatymo 15 str. nustatyta tvarka. Tačiau, kaip ir BPK nuostatos, šios priemonės taikytinos tik labai sunkių, sunkių ar tam tikrų apysunkių nusikaltimų atveju.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino procedūrines priemones, reglamentuojančias liudytojams, nukentėjusiesiems, ekspertams, specialistams ir vertėjams išmokėtinų sumų dydį ir apmokėjimo tvarką baudžiamajame ir administraciniame procese (2003 04 25 Vyriausybės nutarimas Nr. 524).

Lietuva yra pasirašiusi trišalę perkėlimo sutartį su Estija ir Latvija (Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo vykdant liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugą, ratifikuota 2001 05 24, Nr. IX-342). Kadangi Lietuva yra ir Jungtinių Tautų Konvencijos prieš organizuotą nusikalstamumą narė, nuostatos dėl liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nacionaliniuose įstatymuose buvo suderintos ir su šios konvencijos nuostatomis.

Iki šiol ilgiausias liudytojo apsaugos laikotarpis Lietuvoje truko daugiau nei dešimt metų. Buvęs vienos didžiausių organizuoto nusikalstamumo grupuočių Lietuvoje, „Vilniaus brigada“, narys, Viktoras Akmanavičius, sutiko liudyti prieš kitus grupuotės narius ir, nors taip pat buvo kaltinamas, dėl jo liudijimo, bausmė jam buvo pakeista pataisos darbais. Bendras asmenų, dalyvavusių liudytojų apsaugos programoje, skaičius ir tam panaudotų lėšų suma laikoma valstybine paslaptimi ir neviešinama.

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

233 straipsnis. Poveikis liudytojui, nukentėjusiajam asmeniui, ekspertui, specialistui ar vertėjui

1. Tas, kas bet koku būdu siekė paveikti liudytoją, nukentėjusį asmenį, ekspertą, specialistą ar vertėją, kad šie ikiteisminio tyrimo metu, teisme arba Tarptautiniame baudžiamajame teisme ar kitoje tarptautinėje teisminėje institucijoje duotų melagingus parodymus, išvadas, paaiškinimus ar neteisingai išverstų, arba trukdė jiems pagal šaukimą atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, į teismą arba į Tarptautinį baudžiamąjį teismą ar kitą tarptautinę teisminę instituciją, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.
2. Tas, kas bet koku būdu siekė paveikti liudytoją, ekspertą, specialistą ar vertėją, kad šie apkaltos proceso metu Seimo specialiajai tyrimo komisijai ar Seimui duotų melagingus parodymus, išvadas, paaiškinimus ar neteisingai išverstų, arba trukdė jiems pagal šaukimą atvykti į Seimo specialiąją tyrimo komisiją ar Seimą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.
3. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas, panaudodamas smurtą ar kitokią prievartą, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.
4. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

EŽTT jurisprudencija: *Birutis ir kiti prieš Lietuvą* (Pareiškimų Nr. 47698/99 ir 48115/99; 2002 m. kovo 28 d.)

Baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatymas:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=321067&p_query=&p_tr2=

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417101

LR Vyriausybės nutarimas Nr. 524 (2003 04 25)

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=210044&p_query=&p_tr2=

33 straipsnis. Informatorių apsauga

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, svarsto galimybę įtraukti į savo nacionalinės teisės sistemą atitinkamas priemones, apsaugančias nuo neteisingo elgesio bet kokius asmenis, geranoriškai ir pagrįstai pranešusius kompetentingoms institucijoms faktus apie šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus.

Ši nuostata susijusi su dviem informatorių grupėmis: apie pažeidimus pranešančiais darbuotojais (kurie praneša apie darbe arba panašiuose į darbo santykiuose pastebėtus pažeidimus) ir platesne grupe, kuriai gali priklausyti bet kurie asmenys. Pastarąją grupę apibrėžti sunku, todėl sunku apibūdinti konkrečią šiems asmenims kylančią riziką. Kalbant bendriau, jei asmuo praneša apie pažeidimą ir pradedama byla, jis (ji) gali prašyti apsaugos priemonių, jei yra pripažįstamas(a) liudytoju (kaip nurodyta aukščiau). Jei byla nėra pradedama arba žlunga (net kai pranešimas buvo pagrįstas), teisinio pagrindo taikyti bet kokias prevencines apsaugos priemones nėra ir tik kilus konkrečioms grėsmėms po to, galima prašyti taikyti apsaugos priemones ir pan. Tuo tarpu, jei asmuo nepatyrė konkrečios žalos (pvz. grasinimo, fizinės žalos) dėl savo pranešimo, negalima imtis jokių veiksmų. Turi būti taikoma įprastinė procedūra, siekiant įrodyti ryšį tarp suteiktos informacijos ir ją suteikusių asmens patirtos žalos.

Tuo tarpu, apie pažeidimus pranešantys asmenys gali atsidurti sudėtingesnėje padėtyje, jei darbdavys sužinotų apie pranešimą. Atitinkamų apie pažeidimus pranešančių asmenų apsaugos taisyklių nebuvimas buvo pabrėžtas ir 2006 m. ataskaitoje, kurią užsakė JTVP Lietuvos biuras pagal projektą „Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją ratifikavimas Lietuvoje“, o parengė Goranas Klemenčičius. Aptariant apie pažeidimus pranešančių asmenų apsaugą pagal JTKPK 33 str., buvo pažymėta, kad „specifinių teisės aktų šioje srityje nebuvimas gali būti laikomas

dabartinės sistemos trūkumu“. Prasta su pranešėjais susijusių normų padėtis patvirtinta ir „*Global Integrity*“ Lietuvos 2008 metų tyrimo ataskaitoje. Galiojančių pranešėjų apsaugos priemonių vertinimo balas buvo labai žemas, tik 17 iš 100. Tai buvo žemiausias balas iš visų rodiklių.

Šiuo metu Lietuvoje nėra įstatymų, išsamiai reglamentuojančių pranešėjų apsaugos klausimą: nacionalinėse nuostatose nėra nei atitinkamos terminologijos, nei specialių garantijų apie pažeidimus pranešantiems asmenims.

Vienintelis teisės aktas, apimantis asmenis, faktiškai galinčius patekti į pranešėjų kategoriją (pranešėjus), reglamentuoja ne šių asmenų apsaugą (bent ne tiesioginę apsaugą), bet finansines paskatas jiems. Šis teisės aktas – Vyriausybės nutarimas Nr. 75 „Dėl atlyginimo už vertingą informaciją apie nusikaltimus, kuriais padaryta turtinė žala valstybei“, priimtas 2003 m. sausio 21 d. (toliau – Atlyginimo aktas) ir pakeistas 2010 m. Remiantis minėto akto nuostatomis, asmenims, suteikusiems atitinkamoms institucijoms vertingos informacijos apie finansinius, ekonominius ar korupcinio pobūdžio nusikaltimus, gali būti skiriama vienkartinė išmoka. Deja, šiame akte yra žymių trūkumų ir jis dar niekada nebuvo pritaikytas, siekiant kam nors atlyginti praktikoje.

Apibendrinant esamą teisinį reglamentavimą, galima pastebėti, kad šiuo metu galimų pranešėjų teisės ir teisėti interesai gali (bet tik tam tikru lygiu) būti apsaugoti pagal bendrus įstatymus, t.y. Darbo kodeksą ir Valstybės tarnybos įstatymą. Teisingumo ministerija 2010 m. atliko galiojančių teisės aktų, susijusių su pranešėjų apsauga, analizę ir nustatė, kad dabartinių įstatymų pakanka, norint užtikrinti deramą pranešėjų apsaugą ir reikalinga pagerinti tik vidaus (organizacines, institucines) priemones, papildančias teisinį reglamentavimą.

Tačiau TILS yra įsitikinęs, kad, nesant specifinio teisinio pranešėjų apsaugos reglamentavimo ir galiojant tik pavienėms bendro pobūdžio normoms, išlieka pagrindinė problema: galimiems pranešėjams nėra numatomos jokios esminės garantijos dėl galimo persekiojimo, neigiamų pasekmių ir kt.

Diskusijos apie pranešėjų apsaugą ir tinkamas apsaugos priemones Lietuvoje prasidėjo apie 2003 m. Seime 2004 m. buvo pasiūlytas ir užregistruotas įstatymo dėl asmenų, pranešančių apie korupcinio pobūdžio nusižengimus, apsaugos projektas, tačiau šis projektas buvo nepilnas ir nuo tada jokių pakeitimų šioje iniciatyvoje nebuvo. 2010 m. rugsėjo 30 d. Seime buvo užregistruotas naujas Pranešėjų apsaugos įstatymo projektas. Teigiama to pusė yra tai, kad taip tarsi buvo pripažinta, jog reikia atskiro išsamaus įstatymo, siekiant pranešėjams užtikrinti visapusišką apsaugą. Tačiau naujasis įstatymo projektas turi keletą rimtų trūkumų, kurie apsunkina pačią pranešėjų apsaugos idėją: ribotas nusižengimų, apie kuriuos galima pranešti, spektras, ribota institucijų, kurioms galima pranešti, grupė, aukštas informacijos, kurią reikia patikslinti ir pranešti, slenkstis (pvz., jei informacija netaps pagrindu pradėti ikiteisminį tyrimą, asmeniui nebus suteikta pranešėjo apsauga), griežti procedūriniai apribojimai (iš esmės pranešėjo statusas siejamas tik su baudžiamuoju procesu). Įstatymo projektą dabar peržiūri Seimo komitetai, daug pasiūlymų pateikė keletas institucijų, tarp jų ir TILS.

Kitas aspektas, kurį verta pastebėti, yra tai, kad TILS atlikta studija parodė, kad vidiniai (institucijų viduje) ir išoriniai pranešimo kanalai (dažnai vadinami „karštosiomis linijomis“) nėra tinkamai reglamentuojami (su keletu teigiamų išimčių). Kalbant apie viešąjį sektorių, jame taip pat nėra pareigūnams, neminint numatomų pareigų, skirtų gairių pranešimui apie tarnyboje pastebėtus nusižengimus.

Apibendrinant, nei galiojančios teisinės nuostatos, nei praktiniai pranešimo kanalai nesuteikia pakankamos apsaugos informatoriams.

35 straipsnis. Žalos atlyginimas

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, imasi būtinų priemonių pagal savo nacionalinės teisės

principus užtikrinti, kad dėl korupcinės veiklos žalą patyrę asmenys arba subjektai, siekdami kompensacijos, turėtų teisę iškelti bylą asmenims, atsakingiems už patirtą žalą.

Šis straipsnis perkeltas Baudžiamojo kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso, Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso teisinėse nuostatose. Civilinėje sistemoje numatoma galimybė anuliuoti sutartis ir žalos atlyginimas, įskaitant korupcijos atvejus. Lietuva taip pat ir yra Europos Tarybos Civilinės teisės konvencijos dėl korupcijos (pasirašytos 2002 04 18, įsigaliojusios 2003 11 01) narė. Šios konvencijos 3 str. įpareigoja šalis nares asmenims, patyrusiems žalos dėl korupcijos, savo nacionalinėje teisėje numatyti teisę pareikšti ieškinį, siekiant visiško tokios žalos atlyginimo. Toks atlyginimas gali apimti materialinę žalą, negautą pelną ir nepiniginius nuostolius. Šie reikalavimai tinkamai įgyvendinami nacionalinėje teisėje.²³

Bendrasis baudžiamojo proceso tikslas nurodytas Baudžiamojo proceso kodekso 1 str. Nors žalos atlyginimas čia nėra paminėtas, šiuo straipsniu įpareigojama ginti žmogaus teises ir laisves – žalos atlyginimas yra viena iš šių teisių ir laisvių.

Baudžiamojo proceso kodekso teisinės nuostatos numato, kad asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs žalą, turi teisę gauti kompensaciją.

Kompensacija baudžiamajame procese gali būti savanoriška (Baudžiamojo proceso kodeksas, 107 straipsnis) arba gaunama pareiškus civilinį ieškinį (Baudžiamojo proceso kodeksas, 109 straipsnis). Tokiu atveju, remiantis Baudžiamojo proceso kodeksu, ieškovu gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. Toks civilinis ieškinytis pareiškiamas atsakovui ir nagrinėjamas teismo pradinio baudžiamojo proceso metu. Abiem atvejais kompensacija gali atlyginti neturtinę žalą ir materialinę žalą. Teismai, priimančys sprendimą dėl nepiniginių nuostolių baudžiamosiose bylose, privalo taikyti Civilinį kodeksą (6.250 str.).

Byloje Nr. 2K-252/2007 (2007 04 03) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pareiškė, kad net tai, kad asmeniui nebuvo suteiktas oficialus nukentėjusiojo statusas, negali sukliudyti pareikšti civilinį ieškinį ir prašyti kompensacijos civiliniame procese.

Apibendrinant, teisinės žalos atlyginimą reglamentuojančios nuostatos yra pakankamos ir JTKPK nuostatos deramai perkeltos nacionaliniuose Lietuvos įstatymuose.

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

6.250 straipsnis. Neturtinė žala

1. Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.

2. Neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.

Europos Tarybos Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos

3 straipsnis – Žalos atlyginimas

1. Kiekviena šalis, patyrusiems žalos dėl korupcijos, savo nacionalinėje teisėje numato teisę pareikšti ieškinį, siekiant visiško tokios žalos atlyginimo.

²³ Tačiau reikia pastebėti, kad privataus kaltintojo korupcijos bylose Lietuvoje negali būti, t.y. jei prokuroras nepradeda proceso, asmuo negali inicijuoti baudžiamosios bylos, todėl tai gali sutrukdyti kreipimosi dėl žalos atlyginimo procesą.

2. Toks atlyginimas gali apimti materialinę žalą, negautą pelną ir nepiniginius nuostolius.

40 straipsnis. Banko paslaptis

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, užtikrina, kad, joje vykstant šios Konvencijos nustatytų nusikaltimų baudžiamajam tyrimui, jos nacionalinės teisės sistemoje būtų atitinkami mechanizmai įveikti kliūtis, galinčias atsirasti taikant banko paslapties įstatymą.

Šį straipsnį Lietuvoje perkelia keletas įstatymų. Banko paslapties apibrėžtis pateikiama Bankų įstatymo (2004 m. kovo 30 d., Nr. IX-2085) 55 str. Šio straipsnio 5 dalyje numatoma išimtis iš bendrosios taisyklės, kad informacija, laikoma banko paslaptimi, lieka neatskleista. Šioje išimtyje bankai įpareigojami tokią informaciją teikti „Pinigų plovimo prevencijos įstatyme nurodytoms institucijoms, taip pat įstatymų nustatyta tvarka kitiems asmenims, jei pagal įstatymus bankas privalo jiems teikti tokią informaciją“. Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme (1997 m. birželio 19 d., Nr. VIII-275) numatoma, kad minėtą informaciją turi gauti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba.

Tačiau Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme²⁴ (2000 m. gegužės 2 d., Nr. VIII-1649) šios tarnybos pareigūnams nėra numatoma prieiga prie informacijos, laikomos banko paslaptimi.

Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatyme (2002 m. kovo 28 d., Nr. IX-816) nurodoma, kad, esant reikalui, informacija, laikoma banko paslaptimi, gali būti teikiama šios tarnybos pareigūnams tyrimo metu. Savo ruožtu pareigūnai privalo saugoti tokią informaciją ir išlaikyti ją slapta.

Todėl banko paslaptis Lietuvoje nesudaro esminių kliūčių nacionaliniams nusikalstamų veikų tyrimams: nacionalinėje teisėje numatomas veiksmingas mechanizmas, leidžiantis kompetentingoms institucijoms prieiti prie reikiamos informacijos tam tikromis aplinkybėmis, net jei tokia informacija sudaro banko paslaptį.

Teisiniai dokumentai:

Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (1997 m. birželio 9 d.) 20 str. 9 dalyje numatoma, kad informacijos, laikomos banko paslaptimi, pateikimas Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai nelaikomas banko paslapties atskleidimu.

Bankų įstatymo 55 str. numato išimtį, leidžiančią bankams teikti informaciją, laikomą banko paslaptimi, tam tikroms kompetentingoms institucijoms.

Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas

55 straipsnis. Banko paslaptis

1. Banko paslaptimi laikomi visi bankui žinomi duomenys ir informacija apie:

- 1) banko kliento turimas banke sąskaitas, lėšų likučius šiose sąskaitose, kliento vykdomas operacijas su jo sąskaitoje esančiomis lėšomis, sutarčių, pagal kurias klientui buvo atidarytos sąskaitos, sąlygas;
- 2) banko kliento skolinius įsipareigojimus bankui, sutarčių, pagal kurias atsirado šie skoliniai įsipareigojimai, sąlygas;
- 3) kitas banko klientui suteiktas finansines paslaugas, sutarčių, pagal kurias teikiamos finansinės paslaugos, sąlygas;
- 4) banko kliento finansinę būklę ir turtą, veiklą, veiklos planus, skolinius įsipareigojimus kitiems asmenims ar sandorius su kitais asmenimis, kliento komercinės (gamybinės) ar profesinės paslaptis.

2. Bankas, banko darbuotojai ir bet kurie kiti asmenys, kurie žino banko paslaptį sudarančią informaciją, privalo neribotą laiką neatskleisti tokios informacijos, išskyrus šio straipsnio 3–5 dalyse, šio įstatymo 58 straipsnio 2 dalyje ir kituose įstatymuose nustatytus atvejus.

²⁴ Lietuvos kovos su korupcija institucija, galinti atlikti ikiteisminius tyrimus.

3. Banko paslaptį sudaranti informacija gali būti atskleista tik banko klientui, su kuriuo yra susijusi banko paslaptį sudaranti informacija, arba jo rašytiniu prašymu, kuriame nurodyta, kam ir kokia informacija turi būti atskleista.
4. Bankas turi teisę atskleisti informaciją, sudarančią banko paslaptį, teismui ar kitiems asmenims, jei tai būtina ginant banko teisėtus interesus, ir tik tiek, kiek tai būtina banko interesams ginti.
5. Bankas teikia banko paslaptį sudarančią informaciją Pinigų plovimo prevencijos įstatyme nurodytoms institucijoms, taip pat įstatymų nustatyta tvarka kitiems asmenims, jei pagal įstatymus bankas privalo jiems teikti tokią informaciją.

Lietuvos Respublikos Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas

20 straipsnis. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai pateiktos informacijos apsauga

1. Šiame įstatyme nurodyta informacija, kurią gauna Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, negali būti skelbiama ar perduodama kitoms valstybės valdymo, kontrolės ar teisėsaugos institucijoms, kitiems asmenims, išskyrus šio ir kitų įstatymų nustatytus atvejus.
2. Asmenys, pažeidę šiame įstatyme nurodytos informacijos saugojimo ir naudojimo tvarką, atsako įstatymų nustatyta tvarka.
3. Šio įstatymo 4 straipsnio 1–10 dalyse nurodytoms institucijoms, jų darbuotojams, finansų įstaigoms ir jų darbuotojams, kitiems subjektams ir jų darbuotojams draudžiama pranešti klientui ar kitiems asmenims, kad informacija apie kliento atliekamas pinigines operacijas arba sudaromus sandorius, arba dėl jų atliekamą tyrimą pateikta Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai. Šioje dalyje nustatytas draudimas netaikomas advokatams ir advokatų padėjėjams, kai jie siekia įtikinti klientą neužsiimti neteisėta veikla.
4. Šio straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas nedraudžia:
 - 1) keistis informacija tarp kredito įstaigų, draudimo įmonių ir draudimo brokerių įmonių ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių, registruotų Europos Sąjungos valstybių narių teritorijoje, taip pat registruotų trečiųjų valstybių teritorijoje, kuriose galioja šiam įstatymui lygiaverčiai reikalavimai, jeigu jie priklauso vienai grupei, sudarytai iš pagrindinės įmonės, jos pavaldžiųjų įmonių ir įmonių, kuriose pagrindinė įmonė arba jai pavaldžios įmonės turi kapitalo dalį, taip pat įmonės, sudarančios konsoliduotą finansinę atskaitomybę ir metinę konsoliduotą finansinę atskaitomybę;
 - 2) keistis informacija tarp auditorių, buhalterinės apskaitos ar mokesčių konsultavimo paslaugas teikiančių įmonių, notarų ir teisę atlikti notarinius veiksmus turinčių asmenų bei advokatų ir advokatų padėjėjų, registruotų Europos Sąjungos valstybių narių teritorijoje, taip pat registruotų trečiųjų valstybių teritorijoje, kuriose galioja šiam įstatymui lygiaverčiai reikalavimai, jei minėti subjektai vykdo savo profesinę veiklą kaip vienas juridinis asmuo ar kaip keli asmenys, turintys bendrus savininkus ir vadovybę, arba kaip keli asmenys, kurių veiklai taikoma bendra kontrolė;
 - 3) keistis informacija tarp finansų įstaigų, auditorių, buhalterinės apskaitos ar mokesčių konsultavimo paslaugas teikiančių įmonių, notarų ir teisę atlikti notarinius veiksmus turinčių asmenų bei advokatų ir advokatų padėjėjų tokiais atvejais, kurie yra susiję su tuo pačiu klientu ir tuo pačiu sandoriu, apimančiu du arba daugiau iš minėtų subjektų, jeigu jie yra registruoti Europos Sąjungos valstybės narės teritorijoje ar trečiosios valstybės teritorijoje, kurioje galioja šiam įstatymui lygiaverčiai reikalavimai, ir jeigu jie priklauso tos pačios kategorijos profesijai ir turi lygiavertes profesinės paslapties ir asmens duomenų saugojimo pareigas.
5. Šio straipsnio 4 dalyje nurodytais atvejais keistis informacija leidžiama tik siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui.
6. Šio straipsnio 4 dalyje nustatytos išimtys dėl informacijos perdavimo negalioja, jei dėl to yra priimtas atskiras Europos Komisijos sprendimas dėl finansų įstaigų ir kitų subjektų, kuriems taikomas šis įstatymas, bei finansų įstaigų ir kitų subjektų iš Europos Sąjungos valstybių narių ar susijusios trečiosios valstybės.
7. Šio straipsnio 4 dalyje nurodytais atvejais, kai keičiantis informacija su subjektais, registruotais trečiojoje valstybėje, šiems subjektams teikiami asmens duomenys, asmens duomenų teikimas turi atitikti Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimus.
8. Draudžiama keistis informacija su finansų įstaigomis ir kitais subjektais, institucijomis ir kitais asmenimis iš trečiosios valstybės, jei dėl to yra priimtas atskiras Europos Komisijos sprendimas.
9. Šiame įstatyme nurodytos informacijos pateikimas Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai nelaikomas pramoninės, komercinės ar banko paslapties atskleidimu.

Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas

11 straipsnis. Tarnybos pareigūno teisės

1. Tarnybos pareigūnas, užtikrindamas jam pavestų uždavinių ir funkcijų vykdymą atliekant tyrimą, jeigu yra pakankamas pagrindas, turi teisę:

<...>

3) gauti iš Lietuvos banko, komercinių bankų ir kitų kredito bei finansinių įstaigų, taip pat kitų juridinių bei fizinių asmenų reikiamą informaciją, būtiną Tarnybos veiklos uždaviniams, funkcijoms vykdyti, paaiškinimus, pažymėjimų ir dokumentų nuorašus apie juridinio ar fizinio asmens turtą bei pajamas, taip pat apie ūkines finansines operacijas; jei yra pagrindas manyti, kad gali būti sunaikinti duomenys ar įrodymai, paimti dokumentų originalus patikrinimui ar revizijai atlikti, surašius dokumentų paėmimo aktą, ir per tris darbo dienas padaryti šiame punkte nurodytų asmenų prašomas paimtų dokumentų kopijas;

<...>

9) pagal savo kompetenciją vykdyti operatyvinę veiklą, gauti iš kitų operatyvinės veiklos subjektų reikiamą operatyvinę informaciją bei ja naudotis;

<...>

11) įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka panaudoti šaunamuosius ginklus, fizinę bei kitokią prievartą.

2. Tarnybos pareigūnas, eidamas tarnybines pareigas ir atlikdamas tyrimą, jeigu yra pakankamas pagrindas, Valstybės sienos apsaugos tarnybos bei muitinės objektuose ir teritorijose, pateikęs tarnybinį pažymėjimą, turi teisę:

<...>

12 straipsnis. Tarnybos pareigūno pareigos

1. Tarnybos pareigūnas privalo:

<...>

5) saugoti valstybės, Tarnybos, banko bei komercinės paslaptis, sužinotas einant tarnybines pareigas.

2. Tarnybos pareigūnas privalo vykdyti ir kitas įstatymų jam nustatytas pareigas.

<...>

Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403292

42 straipsnis. Jurisdikcija

Straipsnis necituojamas dėl teksto ilgumo.
--

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatomas baudžiamųjų įstatymų galiojimo erdvėje nustatymas pagal teritorinį, personalinį (t.y. pilietybės) principą, specifinės formos realinį principą ir universalųjį principą, numatytus BK 4 - 8 str. Kadangi visi JTKPK nurodyti nusižengimai įvardijami BK, visiems BK nurodytiems nusikaltimams taikomos bendrosios jurisdikcijos taisyklės taikytinos ir korupcinio pobūdžio nusikaltimų atveju.

Remiantis BK 4 str. nurodytu teritoriniu principu, baudžiamųjų įstatymų galiojimas apibrėžiamas tam tikroje teritorijoje, kur gali būti užtikrinamas valstybės suverenumas. Šiame straipsnyje numatoma taisyklė, pagal kurią asmenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba laivuose ar orlaiviuose su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais, atsako pagal BK. Ši taisyklė vienodai taikytina tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims, nepriklausomai nuo to, ar asmuo šioje byloje yra užsienio ar Lietuvos pilietis, ar juridinis asmuo registruotas Lietuvoje, ar ne ir kt. Paprastai ši nuostata netaikoma kariniams laivams ar laivams su vėliavomis. Apibendrinant, Konvencijos 42 str. 1 dalis atrodo tinkamai perkelta minėtose BK nuostatose.

BK 5 str. numatomas personalinis principas, pagal kurį Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys atsako už nusikaltimus (ne baudžiamuosius nusižengimus), padarytus užsienyje, pagal BK; taip iš dalies atkartojama JTKPK 42 str. 2 dalies (b) punkto

formuluotė. Tačiau šis principas taikytinas tik tais atvejais, kai tam tikri asmens veiksmai laikomi nusikalstamais abiejose valstybėse: Lietuvoje ir užsienio valstybėje.

6 str. (numatančiame specifinės formos realinį principą) numatoma užsieniečių baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus Lietuvos valstybei, padarytus užsienyje. Tokie nusikaltimai nurodomi BK 114 - 128 str. ir neapima jokių Konvencijoje numatytų nusižengimų. Šios nuostatos formuluotė atitinka Konvencijos 42 str. neprivalomosios 2 dalies (d) punkto variantą.

Universalusis jurisdikcijos principas numatomas BK 7 str. Šis principas taikytinas ir tam tikrų tarptautinėse sutartyse nurodytų nusikaltimų atveju. Tai reiškia, kad asmuo atsako pagal šį kodeksą, nepriklausomai nuo jo pilietybės ir gyvenamosios vietos, taip pat nuo nusikaltimo padarymo vietos ir to, ar už padarytą veiką baudžiama pagal vietos, kurioje ji padaryta, įstatymus, kai padaro šiame straipsnyje nurodytus nusikaltimus, už kuriuos atsakomybė numatyta pagal tarptautines sutartis; penktame punkte kaip vienas iš tokių nusikaltimų nurodomas pinigų ar turto plovimas (BK 216 straipsnis). Asmenys gali būti traukiami atsakomybėn, nepaisant to, ar valstybės, kurioje buvo padaryta nusikalstama veika, teisėje numatoma baudžiamoji atsakomybė už tokią veiką. Ši nuostata – tai išplėsta JTKPK 42 str. 2 dalies (c) punkto versija. Todėl BK 7 str. pilnai perkelia JT Konvencijos prieš korupciją 42 str. neprivalomosios 2 dalies (c) punktą.²⁵

BK 8 straipsnyje nurodomos sąlygos kilti baudžiamajai atsakomybei už užsienyje padarytus nusikaltimus. Šio straipsnio 1 dalyje numatoma, kad asmuo, padaręs užsienyje nusikaltimus, numatytus šio kodekso 5 ir 6 straipsniuose, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu padaryta veika pripažįstama nusikaltimu ir už jos padarymą baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos valstybės ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Tokia dvigubo apkaltinimo nuostata netaikoma tais atvejais, kai nusikaltimai numatyti tarptautinėse sutartyse (laikantis *pacta sunt servanda* principo). Ši nuostata nereiškia, kad baudžiamąją atsakomybę už nusižengimą numatančios nuostatos turi būti vienodos: pakanka nustatyti, kad baudžiamoji atsakomybė už tam tikrą nusikalstamą veiką egzistuoja abiejose valstybėse ir kad nusikalstamos veikos sunkumas vertinamas panašiai (nusikalstama veika turi būti laikoma nusikaltimu pagal Lietuvos ir užsienio įstatymus).

Apibendrinant, ne Lietuvos piliečiai už Lietuvos teritorijos ribų gali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn tik už nusikaltimus valstybei iš baigtinio sąrašo, į kurį neįtraukti korupciniai nusižengimai.²⁶ Kaip pastebima G. Klemenčičiaus 2006 m. parengtoje „Lietuvos antikorupcinės teisinės ir institucinės sistemos atitikties apžvalgoje“, „[...] tai reiškia, kad pasyvus Užsienio valstybės pareigūnų ir viešųjų tarptautinių organizacijų pareigūnų kyšininkavimas nėra kriminalizuojamas, jei pareigūnas nėra ir Lietuvos pilietis ir jei veika vykdoma už Lietuvos teritorijos ribų.“ Tačiau reikia pastebėti, kad nors užsienio valstybės pareigūnai ir tarptautinių organizacijų pareigūnai tokiais atvejais pagal Lietuvos BK negali būti baudžiami, tai nereiškia, kad jie negali būti baudžiami pagal savo valstybės įstatymus. Be to, aktyvaus kyšininkavimo atvejais, Lietuvos BK taikytinas tokius pareigūnus kyšininkavusiems Lietuvos piliečiams, tačiau tik jei aktyvus kyšininkavimas kriminalizuojamas toje valstybėje, kur buvo įvykdytas.

Teisiniai dokumentai:

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

4 straipsnis. Baudžiamojo įstatymo galiojimas asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba laivuose ar orlaiviuose su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais
1. Asmenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba laivuose ar orlaiviuose su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais, atsako pagal šį kodeksą.

²⁵ Rengiant šią analizę, įsigaliojo BK pakeitimai (2011 06 21, Nr. XI-1472) ir nusikalstamos kyšininkavimo, prekybos įtaka ir papirkimo veikos buvo įtrauktos į BK 7 str., taip situacija tapo dar aiškesnė.

²⁶ *Nota bene* – BK 7 str. pateikiamą sąrašą papildžius aukščiau išvardytais pakeitimais, kyšininkavimu, prekyba įtaka ir papirkimu, numatoma, kad už šiuos nusikaltimus galima bausti pagal universalųjį jurisdikcijos principą.

2. Nusikalstamos veikos padarymo vieta yra vieta, kurioje asmuo veikė arba turėjo ir galėjo veikti, arba vieta, kurioje atsirado baudžiamojo įstatymo numatyti padariniai. Bendrininkų nusikalstamos veikos padarymo vieta yra vieta, kurioje ši veika buvo padaryta, o jeigu vienas bendrininkų veikė kitoje vietoje, – jo veikimo vieta.

3. Kai ta pati nusikalstama veika padaryta ir Lietuvos valstybės teritorijoje, ir užsienyje, laikoma, kad ta veika padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje, jeigu šioje teritorijoje ji buvo pradėta, baigta arba nutrūko.

4. Asmenų, kurie pagal tarptautinės teisės normas naudojami imunitetu nuo baudžiamosios jurisdikcijos ir padarė nusikalstamą veiką Lietuvos valstybės teritorijoje, baudžiamosios atsakomybės klausimas sprendžiamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir šiuo kodeksu.

5 straipsnis. Lietuvos Respublikos piliečių ir kitų nuolat Lietuvoje gyvenančių asmenų baudžiamoji atsakomybė už užsienyje padarytus nusikaltimus

Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys už užsienyje padarytus nusikaltimus atsako pagal šį kodeksą.

6 straipsnis. Užsieniečių baudžiamoji atsakomybė už užsienyje padarytus nusikaltimus Lietuvos valstybei

Užsieniečiai, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvoje, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, jeigu jie užsienyje padarė šio kodekso 114–128 straipsniuose numatytus nusikaltimus Lietuvos valstybei.

7 straipsnis. Baudžiamoji atsakomybė už tarptautinėse sutartyse numatytus nusikaltimus

Asmenys atsako pagal šį kodeksą, nesvarbu, kokia jų pilietybė ir gyvenamoji vieta, taip pat nusikaltimo padarymo vieta bei tai, ar už padarytą veiką baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus, kai padaro nusikaltimus, atsakomybė už kuriuos numatyta tarptautinių sutarčių pagrindu:

- 1) nusikaltimus žmoniškumui ir karo nusikaltimus (99–113 straipsniai);
- 2) prekybą žmonėmis (147 straipsnis);
- 3) vaiko pirkimą arba pardavimą (157 straipsnis);
- 4) netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba realizavimą (213 straipsnis);
- 5) pinigų ar turto plovimą (216 straipsnis);
- 6) teroro aktą (250 straipsnis);
- 7) orlaivio, laivo ar stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimą (251 straipsnis);
- 8) žmogaus pagrobimą įkaitu (252 straipsnis);
- 9) neteisėtą elgesį su branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais (256, 256¹ ir 257 straipsniai);
- 10) nusikaltimus, susijusius su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis (259–269 straipsniai);
- 11) nusikaltimus aplinkai (270, 270¹, 271, 272, 274 straipsniai).

8 straipsnis. Baudžiamoji atsakomybė už užsienyje padarytus nusikaltimus

1. Asmuo, padaręs užsienyje nusikaltimus, numatytus šio kodekso 5 ir 6 straipsniuose, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu padaryta veika pripažįstama nusikaltimu ir už jos padarymą baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos valstybės ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Jeigu asmuo, padaręs nusikaltimą užsienyje, teisiamas Lietuvoje, bet abiejose valstybėse už šį nusikaltimą numatytos skirtingos bausmės, bausmė nusikaltusiam asmeniui skiriama pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, tačiau ji negali viršyti nusikaltimo padarymo vietos valstybės baudžiamuosiuose įstatymuose nustatyto maksimalaus dydžio.

2. Asmuo, padaręs nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 5, 6 ir 7 straipsniuose, neatsako pagal šį kodeksą, jeigu jis:

- 1) atliko užsienio valstybės teismo paskirtą bausmę;
- 2) buvo atleistas nuo visos ar dalies užsienio valstybės teismo paskirtos bausmės atlikimo;
- 3) užsienio valstybės teismo nuosprendžiu buvo išteisintas, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės arba bausmė nebuvo paskirta dėl senaties ar kitais toje valstybėje numatytais teisiniais pagrindais.

46 straipsnis. Tarpusavio teisinė pagalba

Straipsnis necituojamas dėl teksto ilgumo.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso (toliau - BPK) kodekso 66 straipsnio 1 dalyje numatoma, kad su tarpusavio teisine pagalba susiję klausimai baudžiamosiose bylose reglamentuojami Lietuvos BPK ir tarptautiniais susitarimais. Lietuva yra ratifikavusi visas svarbiausias (tarptautines) konvencijas dėl tarpusavio teisinės pagalbos:

- Europos konvenciją dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose;
- Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose papildomą protokolą;
- Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose antrą papildomą protokolą;
- Konvenciją dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose.

Lietuva taip pat yra keletą pasaulinių ir regioninių sutarčių dėl korupcijos (pvz., Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos), pinigų plovimo narė ir JT Konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą narė. Ji taip pat yra sudariusi sutartis dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose su Kinija, Lenkija, Estija, Latvija, Moldova, JAV, Rusija, Ukraina, Uzbekistanu, Kazachstanu ir Armėnija.

Tarpusavio teisinę pagalbą reglamentuoja tarptautinės sutartys ir BPK ir ji apima visus tarptautinio bendradarbiavimo tikslus, išvardytus JTKPK 46 straipsnyje. BPK 67 str. 1 dalyje numatoma, kad Lietuvos teismai, prokuratūra ar ikiteisminio tyrimo įstaigos, vykdydamos užsienio valstybių įstaigų ir tarptautinių organizacijų prašymus, atlieka BPK nustatytus ir nenustatytus, tačiau tarptautinėse sutartyse numatytus, proceso veiksmus, jei tokių veiksmų atlikimas nepažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir neprieštarauja esminiems baudžiamojo proceso Lietuvoje principams.

Banko paslaptis nesudaro esminių kliūčių tarpusavio teisinės pagalbos teikimui, kadangi šis institutas tinkamai reglamentuotas.

Kaip buvo pastebėta G. Klemenčičiaus 2006 m. parengtoje studijoje „Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją ratifikavimas Lietuvoje: Lietuvos antikorupcinės teisinės ir institucinės sistemos atitiktis apžvalga“, „[...] atrodo, kad dabartinė teisinė sistema atitinka JTKPK (46, 48, 49 ir 50 str.) tarptautinio bendradarbiavimo įrodymų rinkimo pasitelkiant specialiąsias tyrimo priemones srityje, jungtinių tyrimo grupių, nusikalstamu būdu įgytų pajamų nuostatymo ir konfiskavimo ir juridinių asmenų teisinės atsakomybės klausimais. Visiems jiems galima taikyti ir taikomos įprastosios BPK ir Operatyvinės veiklos įstatymo taisyklės; be to, Generalinis prokuroras patvirtino specialiąsias Rekomendacijas dėl jungtinių tyrimų, siekiant palengvinti tyrimus atskirų bylų atveju.“ Kadangi šioje srityje esminių pakeitimų per paskutinius ketveris metus daryta nebuvo, nacionalinių teisinių nuostatų atitiktis JTKPK 46 str. atrodo nekelianti esminių kliūčių.

Išvados

Nacionalinė teisinė sistema, kuria Lietuvoje įgyvendinama JTKPK yra tinkama, nors yra ir nerimą keliančių klausimų. TILS atliktos JTKPK įgyvendinimo paralelinės apžvalgos metu nustatytas galimų trūkumų, reikalaujančių tolesnio dėmesio, sąrašas. Šių pastabų santrauka pateikiama žemiau:

- nėra atskiros **korupcijos privačiame sektoriuje** apibrėžties. Nors valstybės pareigūnai teigia, kad kyšininkavimas privačiame sektoriuje kriminalizuojamas pagal tas pačias nuostatas kaip valstybės pareigūnų kyšininkavimas (BK nurodoma apibrėžtis „valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo“), turinčių jiems patikėtus įgaliojimus, bet ne statusą, asmenų kyšininkavimas ir, svarbiausia, **kyšininkavimas tarp dviejų privačių įmonių nepatektų** į galiojančių teisės aktų taikymo sritį;
- **neteisėtą praturtėjimą** numatančiame straipsnyje suteikiama daug veiksmų laisvės teisės saugos pareigūnams, o tai kelia nerimą dėl praktinio straipsnio taikymo ateityje;
- BK nuostatos, numatančios baudžiamąją atsakomybę už **rengimąsi padaryti nusikaltimą negalėtų** būti taikomos **visų korupcinio pobūdžio nusikaltimų** atveju (pvz., 189 str. „Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas“);
- nėra aišku, ar **veiksmingas sankcijų juridiniams asmenims skyrimas pakankamai užtikrinamas teismų praktikoje** skiriant konkrečias bausmes. Dažniausiai juridiniams asmenims taikomos sankcijos yra baudos, jos paprastai būna palyginti nedidelės, kadangi teismai linkę atsižvelgti į daugelį veiksnių, galinčių sumažinti skiriamą baudą (pavyzdžiui, fizinio asmens įstatinio kapitalo dalis, galimas juridinio asmens darbuotojų padėties apsunkinimas, iš nusikalstamos veikos gauta nauda ir kt.);
- BK pakeitimai, kuriais kriminalizuojamas neteisėtas praturtėjimas ir numatomas išplėstinis konfiskavimas, Lietuvos teisinėje sistemoje yra visiškai nauji. Tačiau **priėmus pakeitimus nebuvo organizuoti jokie mokymai** teisės saugos pareigūnams, todėl ateityje gali kilti problemų taikant šias nuostatas praktikoje;
- nei galiojančios teisės nuostatos, nei tradicinių pranešimo kanalų numatomi saugikliai nesuteikia pakankamos **apsaugos informatoriams**. Būtina stiprinti sistemą, – teisinę ir institucinę, - skirtą pranešti apie įtariamus korupcijos atvejus;
- gali kilti problemų, susijusių su nuostatomis, numatančiomis **dvigubo apkaltinimo taisyklę**²⁷;
- bendrųjų ir **specializuotųjų antikorupcinių mokymų rengimo** srityje pagerėjimo nėra.

²⁷ Teisėkūros pakeitimai. Rengiant šią analizę, įsigaliojo BK pakeitimai (2011 06 21, Nr. IX-1472) ir nusikalstama kyšininkavimo veika, prekyba įtaka ir kyšio ėmimas buvo įtraukti į BK 7 str. pateikiamą sąrašą. Todėl už šiuos nusikaltimus dabar gali būti baudžiama pagal universalųjį jurisdikcijos principą.

Šaltiniai

Nacionaliniai įstatymai:

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992, Nr. 33-1014)

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000 m. liepos 18 d., Nr. VIII-1864)

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2000 m. vasario 28 d., Nr. IX-743)

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000 m. rugsėjo 26 d., Nr. VIII-1968)

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002 m. kovo 14 d., Nr. IX-785)

Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (2004 m. kovo 30 d., Nr. IX-2085)

Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas (2002 m. kovo 28 d., Nr. IX-816)

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas (1997 m. birželio 19 d., Nr. VIII-275)

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatymas (2008 m. gegužės 15 d., Nr. X-1542)

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas (2000 m. gegužės 2 d., Nr. VIII-1649)

Procesinės priemonės, reglamentuojančios liudytojams, nukentėjusiems, ekspertams, specialistams ir vertėjams išmokėtinų sumų dydžio nustatymo ir apmokėjimo baudžiamajame procese ir administracinių teisės pažeidimų teisenoje tvarką, patvirtintos Vyriausybės nutarimu Nr. 524 (2003 m. balandžio 25 d.)

Vyriausybės nutarimas Nr. 75 „Dėl atlyginimo už vertingą informaciją apie nusikaltimus, kuriais padaryta turtinė žala valstybei“ (2003 m. sausio 21 d.)

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 634 (2004 m. gegužės 26 d.)

Teismų praktika:

Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas

Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas

Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 2007 m. birželio 28 d. nutarimas

Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla Nr. 2K-31/2011

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla Nr. 2K-515/2006

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla Nr. 2K-198/2005

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla Nr. 2K-338/2007

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla Nr. 2K-307/2007

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla Nr. 2K-252/2007

Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo byla Nr. 1-290-387/2007

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atliktas „Teismų praktikos, skiriant bausmes už kyšininkavimą, papirkimą bei piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, tyrimas“ (paskelbta 2011 02 11)

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo „Precedento teisės konfiskavimo srityje apžvalga“ („Teismų praktika“, Nr. 32, 2010)

Europos Žmogaus Teisių Teismas „*Birutis ir kiti prieš Lietuvą*“

Tarptautinės sutartys, sprendimai, ES direktyvos:

Konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo (Europos Taryba, Strasbūras, 1990 11 08)

Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos (Europos Taryba, Strasbūras, 1999 01 27)

Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos (Europos Taryba, Strasbūras, 2003 11 01)

Europos žmogaus teisių konvencija (1953 09 03)

Jungtinių Tautų Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (Viena, 1988 m. gruodžio 20 d.)

Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Niujorkas, 2000 m. lapkričio 15 d.)

1991 m. birželio 10 d. Europos Sąjungos Tarybos direktyva 91/308/EEB dėl finansų sistemos panaudojimo pinigams plauti prevencijos

2001 m. birželio 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, įšaldymo, areštavimo ir konfiskavimo

2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR, dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo

Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (Strasbūras, 1959 04 20), Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose papildomas protokolai (Strasbūras, 1978 03 17), Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose antras papildomas protokolai (Strasbūras, 2001 11 08)

Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (Brukselis, 2000 05 29)

Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose su Kinija, Lenkija, Estija, Latvija, Moldova, JAV, Rusija, Ukraina, Uzbekistanu, Kazachstanu ir Armėnija

Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo vykdant liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugą (ratifikuota 2001 05 24, Nr. IX-342)

Travaux preparatoires:

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimų įstatymo projektas (Nr. 10-3638-03) ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pakeitimų projektas Nr. XIP-2944

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 634 (2004 m. gegužės 26 d.) pakeitimai, pateikti Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2010 m. gruodžio mėn.

Įstatymo dėl asmenų, pranešančių apie korupcinio pobūdžio nusižengimus, apsaugos projektas (2004 m.)

Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo projektas (2010 m. rugsėjo 30 d., Nr. XIP-2459)

Lietuvos Seimo teisės departamento išvados dėl Lietuvos baudžiamojo kodekso pakeitimų (2010 11 30, Nr. XIP-2344(2))

Kiti šaltiniai:

Vertinimo ataskaita Lietuvai dėl inkriminavimo (ETS 173 ir 191, GPC 2) (I tema) Parengta GRECO 43 plenarinio susitikimo metu (Strasbūras, 2009 m. birželio 29 d. – liepos 2 d.) (Greco III Rep (2008) 10 E Theme I)

JTKPK įgyvendinimo teisėkūros gairės (angl. - *Guide*, Niujorkas, 2006)

Komentarai iš *MONEYVAL* ekspertų rezultatų

Nacionalinė studija „Senaties terminų taikymo baudžiant už korupcinio pobūdžio nusikaltimus Lietuvoje analizė“ (parengta TILS regioninių tyrimų, atliktų visose ES valstybėse narėse 2010 m. vasarą, metu, autorius: dr. S. Bikelis; studija parengta pagal Europos Komisijos finansuojamą regioninį projektą „Laikas baigėsi: senaties terminai ir baudžiamasis persekiojimas už korupciją“)

Ataskaita „Lietuvos antikorupecinės teisinės ir institucinės sistemos atitiktis apžvalga“ (parengė G. Klemenčičius 2006 m., JTVP Lietuvos biuro užsakymu, pagal projektą „Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją ratifikavimas Lietuvoje“)

„*Global Integrity*“ 2008 m. ataskaita

TILS vidinių (institucijose) ir išorinių kanalų tyrimas „Karštosios linijos“ Lietuvoje: analizė ir rekomendacijos“ (TILS, 2011)

TILS 2011 01 20 organizuotos konferencijos „Baudžiamosios atsakomybės už korupcinius nusikaltimus taikymo iššūkiai“ medžiaga

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, 1 tomas (sudarytojas: J. Prapiestis, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004)

A. Gutauskas „Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo baudžiamasis teisinis vertinimas“, Jurisprudencija, 2007 8(98); p. 62–70

Doc. Dr. Aurelijaus Gutausko Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimų komentaras (spausdinamas teisinių naujienų portale www.infolex.lt, Gintos Gudauskaitės straipsnyje „Išplėstinis turto konfiskavimas – stebėtina radikali reforma“ 2010 12 21, prieiga internete: <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&Str=44819>)

Prezidentės patarėjos Solveigos Cirtautienės komentaras, išspausdintas Rūtos Stankevičiūtės straipsnyje „Išplėstinis turto konfiskavimas: gera idėja ar bomba?“ (spausdinama naujienų portale www.diena.lt, 2010 09 20, prieiga internete: <http://www.diena.lt/naujienos/ekonomika/isplestinis-turto-konfiskavimas-gera-ideja-ar-bomba-300090>)

Straipsnis apie liudytojų apsaugą, Asta Kuznecovaitė „Saugomi liudytojai – didžioji valstybės paslaptis“ (spausdinama naujienų portale www.diena.lt, 2010 03 06, prieiga internete: <http://www.diena.lt/naujienos/kriminalai/saugomi-liudytojai-didzioji-valstybes-paslaptis-266663>)

Straipsnis apie liudytojų apsaugą, Lina Vyšniauskienė „Liudytojų apsaugą – po paslapties skraiste“ (spausdinama naujienų portale www.diena.lt ir „Lietuvos žinios“, 2010 09 21, prieiga internete: http://www.alfa.lt/straipsnis/10410150/Liudytoju.apsauga..po.paslapties.skraiste=2010-09-21_07-09/)

Duomenų bazės Nacionalinės teismų administracijos tinklalapyje, prieiga internete: <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>